

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Jana Bilíková

**Potravinové právo v České republice a v
zahraničí**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Milan Damohorský, DrSc.

Katedra: Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 12. 11. 2013

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20. 11. 2013

Jana Bilíková

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala panu prof. JUDr. Milanu Damohorskému, DrSc. za pomoc, kterou mi poskytl v souvislosti s přípravou této práce. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Martinu Hobzovi a Mgr. Denise Budilové za cenné rady a pomoc při tvorbě této diplomové práce a v neposlední řadě také mým přátelům a rodině, kteří mě po dobu studia podporovali.

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Prameny potravinového práva	11
2.1	Mezinárodní prameny	11
2.2	Prameny Evropské unie.....	13
2.3	Prameny potravinového práva v České republice	15
2.4	Shrnutí	17
3	Základní pojmy potravinového práva	19
3.1	Jednotlivé pojmy	19
3.2	Shrnutí	25
4	Požadavky na označování potravin	26
4.1	Pojem označování potravin	26
4.2	Dělení potravin dle způsobu balení	27
4.3	Požadavky na označování balených potravin	27
4.4	Povinné údaje pro zabalené a nebalené potraviny	34
4.5	Shrnutí	35
5	Změny související s poskytováním informací o potravinách	36
5.1	Důvody nové úpravy	36
5.2	Účinnost	37
5.3	Základní charakteristika.....	37
5.4	Zásadní změny.....	38
5.5	Shrnutí	40
6	Některé právní aspekty výživy a zdraví	42
6.1	Výživové údaje.....	42
6.2	Výživová tvrzení	43
6.3	Zdravotní tvrzení	44
6.4	Evropské projekty související s nutričním označováním potravin.....	44
6.5	Shrnutí	45
7	Novela zákona o potravinách	47
7.1	Důvody vzniku	47
7.2	Technické změny	48
7.3	Věcné změny	48
7.4	Úprava kompetencí dozorových orgánů.....	49

7.5	Shrnutí	51
8	Francouzské potravinové právo	53
8.1	Principy zajišťování bezpečnosti potravin	53
8.2	Hlavní instituce francouzského potravinového práva a rozdělení jejich kompetencí	54
8.3	Prameny potravinového práva na národní úrovni	56
8.4	„Limonádová daň“	57
8.5	Gastronomické právo	58
9	Závěr.....	61
	Seznam použité literatury	65
	Přílohy	68
	Abstrakt, Abstract	72
	Resumé, Summary	73

1 Úvod

Výroba potravin je nosným odvětvím výroby většiny evropských států. Její význam spočívá především v zabezpečování výživy obyvatelstva. Právo na výživu¹ je obsaženo v čl. 11 Mezinárodního paktu o sociálních, kulturních a politických právech a představuje jedno ze základních lidských práv. Zahrnuje v sobě právo na přístup k potravě v nezbytném množství a kvalitě. Právě zajišťování této kvality (výživově hodnotných, bezpečných a společensky přijatelných potravin) je úkolem potravinového práva.

V České republice byl vývoj potravinového práva zcela zásadně ovlivněn jejím vstupem do Evropské unie (dále jen „EU“). Přípravy k tomuto velkému kroku však byly doprovázeny nepříliš pozitivní kampaní varující před možným ohrožením existence národních specialit a tradičních činností souvisejících s potravinami. „*Záhy se ukázalo, že buřty, utopenci, svíčková, domácí zabijačky nebo tvarůžky nejsou trnem v oku Evropské komisi a tato je ani nemá v úmyslu zakázat.*“² Předmětem jejího zájmu se stala především oblast hygieny potravin. Většina českých potravinářských podniků musela investovat nemalé prostředky do modernizace svých provozů, aby vyhověla požadavkům legislativy EU. K harmonizaci právní úpravy České republiky s právem EU však došlo již před tímto vstupem, proto ode dne 1. 5. 2004 mohly české podniky při dodržení zákonných požadavků bez problémů umísťovat svoje potraviny na vnitřní trh.³

Problematika potravinového práva je velice široká a v rozsahu diplomové práce nelze obsáhnout všechny její aspekty. Proto se budu věnovat především třem stěžejním oblastem, kterými jsou **označování potravin**, **právní aspekty výživy** a zásadní **změny právních předpisů** potravinového práva. Tyto oblasti jsou obsaženy v části čtvrté až sedmé, a jsou vůči obecně zaměřené druhé a třetí části v poměru speciálním.

¹ *Right to food*, více na

[http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/3d02758c707031d58025677f003b73b9?Opendocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/3d02758c707031d58025677f003b73b9?Opendocument).

² Portál Ministerstva zemědělství [online]. 2013. [cit. 2013-10-8], Vývoj potravinového práva pokračuje, dostupné z WWW: <http://eagri.cz/public/web/mze/potraviny/hygienicky-balicek/vyvoj-potravinoveho-prava-pokracuje.html>.

³ Tamtéž.

Celá diplomová práce je rozdělena na devět hlavních částí, které se dále člení na kapitoly a podkapitoly.

Tato **první část** uvozuje celkovou problematiku a pojednává o účelu a systematicce celé práce.

Účelem **druhé části** je poskytnout stručný přehled právních pramenů obsahujících úpravu potravinového práva, který je nezbytným podkladem pro další části této diplomové práce. Obsahuje tři kapitoly, které odpovídají členění právních pramenů dle úrovně mezinárodní, unijní a národní. První kapitola seznamuje s počátky právní úpravy, zmiňuje nejdůležitější mezinárodní dohody a organizace v oblasti potravinového práva a zaměřuje se především na Codex Alimentarius, významnou sbírku mezinárodních standardů, která je stěžejní pro čtvrtou část této práce. Druhá kapitola se zabývá prameny Evropské unie. Nutno zdůraznit, že unijní úprava je v této oblasti opravdu rozsáhlá. Z toho důvodu není možné poskytnout přehled vyčerpávající. Obsahuje tedy jen právní prameny pro účely této diplomové práce nejvýznamnější, zmiňuje některé judikáty Soudního dvora Evropské Unie a tzv. pravidlo vzájemného uznávání. Poslední třetí kapitola seznamuje s právními předpisy České republiky v oblasti potravinového práva a největší důraz klade na zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a jeho vztah k ostatním zákonům.

Ve **třetí části** představuji základní pojmy definované zákonem o potravinách a tabákových výrobcích spolu s některými zajímavými aspekty těchto pojmů a dovolím si připojit pár poznámek z mé praxe v gastronomii. Definováním základních pojmů na úrovni zákona dochází k upřesnění obsahu a tím i lepšímu pochopení celé právní úpravy. Zároveň je takto zajištěn větší stupeň právní jistoty a jednotnosti než kdyby byl výklad ponechán až na soudech či správních orgánech.

Čtvrtá část je zaměřena na srovnávání požadavků na označování potravin uvedených ve standardech Codex Alimentarius a Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1169/2011, o poskytování informací o potravinách spotřebitelům (dále jen „Nařízení č. 1169/2011“), které je stěžejní pro Českou republiku jakožto členský stát EU. Tomuto nařízení je blíže věnována celá pátá část. Samotná unijní úprava v této oblasti vychází ze standardů Codex Alimentarius, ale stanovuje ještě některé další požadavky, které v této části zmiňuji. Nejvýznamnější část je věnována

označování balených potravin, na jejichž právní úpravu jsou kladeny největší nároky a je tedy nejpodrobnější. Poskytují zde výčet povinných údajů, které musejí být uvedeny na obalech potravin a zvláštní pozornost věnují alergickým látkám.

V **páté části** se zaměřuji pouze na unijní rovinu označování potravin. Jejím cílem je představit důvody vzniku Nařízení č. 1169/2011 a zásadní změny, které přináší. Tyto změny se odrážejí i v rovině vnitrostátního práva členských států. Konkrétně v České republice je jedním z důsledků návrh novely zákona o potravinách, o kterém pojednává část sedmá.

Šestá část se zabývá některými právními aspekty výživy. Rozhodla jsem se tématu souvisejícímu s výživou věnovat samostatnou část ze dvou důvodů. Díky mým znalostem v oblasti výživového poradenství je mi toto téma blízké a navíc považuji tyto údaje za velmi praktické pro běžné spotřebitele při ochraně jejich zdraví. Problematice správné výživy je sice v současné době mezi spotřebiteli věnována velká pozornost, ale přesto se většina lidí zdravě nestravuje. Jedním z řešení, které by mohly vést ke zlepšení této situace je zvyšování informovanosti spotřebitele, kterou lze mimo jiné zajistit uváděním údajů na obalech, zejména výživových údajů, výživových tvrzení a zdravotních tvrzení. Těmto údajům a tvrzením se věnují jednotlivé kapitoly. V závěru této části představuji dva významné projekty EU související s nutričním označováním potravin s názvem FLABEL a CYMBOL.

Sedmá část se věnuje aktuálnímu tématu, kterým je novela zákona o potravinách a tabákových výrobcích. Hlavním impulzem jejího vzniku bylo vydání Nařízení č. 1169/2011 týkajícího se označování potravin, o kterém pojednává část pátá. Cílem této novely z dílny Ministerstva zemědělství je v poslední době velmi akcentovaná zvýšená ochrana spotřebitelů související s potravinami. V jednotlivých kapitolách představuji jak změny charakteru technického, věcného, tak změny v kompetencích dozorčích orgánů.

Osmá část představuje drobný exkurz do francouzského potravinového práva.⁴ Jelikož je Francie rovněž členským státem EU, je její právní úprava potravinového práva obdobná jako v České republice. Z toho důvodu v této části pouze stručně představuji významné instituce a stěžejní prameny vnitrostátní právní úpravy

⁴ Důvod proč jsem zvolila právě Francii je ten, že se intenzivně věnuji studiu francouzského jazyka a že jsem ve Francii strávila několik měsíců v rámci pracovních pobytů.

potravinového práva ve Francii se zaměřením na zajišťování bezpečnosti potravin. I přes narůstající unifikaci právních řádů členských států přetrvávají rozdíly mezi úpravou českého a francouzského potravinového práva. Proto jsem se zaměřila na dvě pro Francii specifické oblasti. Jednu související s výživou a druhou s gastronomií. Podrobněji se tedy zabývám zavedením tzv. „limonádové daně“, která představuje konkrétní specifický nástroj vztahující se k části šesté této diplomové práce, kterým se Francie snaží bojovat proti narůstajícímu problému obezity. V úplném závěru této části uvádím úvahy o existenci gastronomického práva.

Devátá část je věnována závěrečnému zhodnocení.

Cílem této diplomové práce je seznámení s nejvýznamnějšími prameny a pojmy potravinového práva, zhodnocení současného stavu, analýza nejvýznamnějších problémů a změn právní úpravy potravinového práva v ČR a návrh některých možných změn platné právní úpravy. Při tvorbě své práce jsem použila metodu deskriptivní a analytickou přičemž analýze byla podrobena především oblast právních aspektů výživy v části šesté a část osmá. Dále jsem použila metodu komparativní, kterou jsem využila především v části čtvrté při porovnávání požadavků na označování potravin a také v části páté a osmé.

Mezi prameny použitými ke zpracování výše zmíněné problematiky dominují především právní předpisy. Protože jde o oblast hojně regulovanou směrnicemi a nařízeními EU, převažují předpisy unijní, a vnitrostátní úprava je vnímána spíše jako jejich odraz či důsledek. Právnická odborná literatura není s to reagovat na velmi dynamický vývoj v oblasti potravinového práva a navíc tato oblast není středem takového zájmu jako jiná právní odvětví, o čemž svědčí i fakt, že poslední učebnice potravinového práva pochází z roku 1998.⁵ Musím přiznat, že nebylo příliš snadné zakoupit jeden z jejích posledních výtisků. Z toho důvodu jsem velmi ocenila například publikace Ústavu zemědělské ekonomiky a informací,⁶ ze kterých jsem vycházela především v části čtvrté. Dále jsem využívala české i zahraniční monografie, články, studie a zprávy. Nutno podotknout, že z výše zmíněných důvodů převažují v této diplomové práci nad tištěnými zdroji zdroje internetové.

⁵ Helešic, F.: Základy potravinového práva České republiky, 1. vydání, Praha: Michálek, 1998.

⁶ Dříve Ústav zemědělských a potravinářských informací. Více na <http://www.uzei.cz/>.

2 Prameny potravinového práva

Z hlediska teorie práva můžeme právní prameny dělit na prameny materiální, tedy okolnosti vzniku právní úpravy (například hospodářské skutečnosti či historické okolnosti vzniku právní úpravy) a formální, tedy státem uznané formy obsahující právní normy. Zde se však budu zabývat převážně prameny formálními a psanými, které jsou v systému kontinentálního práva představovány právními předpisy (normativními právními akty) a normativními smlouvami, které člením dle úrovně mezinárodní, unijní a národní.

2.1 Mezinárodní prameny

2.1.1 Vývoj

První zmínky o potravinovém právu můžeme vysledovat již ve starověké literatuře Egypťanů, Římanů či Řeků. Ve Středověku se na tvorbě významně podílely především cechy, tedy oborová řemeslnická sdružení, které hájila práva a zájmy svých členů a která dohlížela na jakost a ceny výrobků, tedy i potravin. Později iniciativu v oblasti regulace potravin převzal stát a místní úřady. Velké změny ve výrobě potravin nastaly z důvodu **industrializace** a s ní spojené **urbanizace**, kdy se mnoho osob přesídlilo z venkova do měst, a také kvůli vzrůstajícím **zdravotním problémům populace**. Logickou a žádoucí reakcí vyspělých zemí na tyto významné změny v oblasti potravinářského průmyslu bylo vydávání mnoha zákonů v oblasti potravinového práva. Na počátku dvacátého století se potravinové právo vydělilo jako **samostatný obor**. Rapidně rostoucí mezinárodní obchod s sebou přinesl potřebu **ochrany zdraví** a dozoru nad potravinami i na mezinárodní úrovni. Po druhé světové válce byly standardy mezinárodního potravinového práva zajišťovány především v rámci Mezinárodní organizace pro normalizaci tzv. ISO⁷. V roce 1962 byla vytvořena Společná komise (dále jen „CAC“⁸) Organizace pro výživu a zemědělství (dále jen „FAO“⁹) a Světové zdravotnické organizace (dále jen „WHO“¹⁰), která

⁷ *International Organization for Standardization,*

světová federace národních normalizačních organizací se sídlem v Ženevě, založená 23. února 1947.

⁸ *Codex Alimentarius Commission.*

⁹ *Food and Agriculture Organization of the United Nations.*

¹⁰ *World Health Organization of the United Nations.*

v roce 1963 vytvořila systém mezinárodních standardů **Codex Alimentarius**.¹¹ Tento akt byl vyústěním rostoucí snahy o harmonizaci potravinové regulace na mezinárodní úrovni.¹²

2.1.2 Codex Alimentarius

Codex Alimentarius je sbírkou mezinárodně uznávaných **standardů, praktických postupů, směrnic a doporučení**, která se vztahují k bezpečnosti potravin a ochraně spotřebitele. Ačkoliv tyto standardy nepředstavují závazné normy, mají obdobnou povahu jako směrnice EU, tím, že by měly být modelem při tvorbě národní legislativy členských států v oblasti potravinového práva, ale na rozdíl od směrnic zde není povinnost jejich implementace. Členské státy CAC sice mají povinnost začlenit tyto standardy do své legislativy, ale systém Codex Alimentarius **nedisponuje sankčními mechanismy**, v případě, že tak státy neučiní.¹³ Přestože normy přijaté tímto kodexem nejsou právně závazné a tedy ani vymahatelné, jak bylo výše zmíněno, jsou všeobecně uznávané a používané, protože byly sestaveny na základě vědeckých poznatků. Působí tedy váhou své odbornosti, což potvrzuje i skutečnost, že se na ně odvolávají nejen **světové organizace** jako například Světová obchodní organizace (dále jen „WTO“¹⁴) v Dohodě o uplatňování sanitárních a fytosanitárních opatření či Dohodě o technických překážkách obchodu, ale kodexové normy jsou také velmi často výchozím bodem při **tvorbě zákonů** v oblasti potravinového práva jednotlivých států a v neposlední řadě je na ně odkazováno i v **judikatuře** mezinárodních soudů.¹⁵ „*Vliv Kodexu prakticky zasahuje na všechny kontinenty a jeho příspěvek při ochraně zdraví lidí a zajišťování správných postupů v obchodu s potravinami je ohromný.*“¹⁶ Podle stanov mají možnost přistoupit ke Komisi Codex Alimentarius všichni členové FAO i WHO. Evropské společenství společně s členskými státy se stalo členem FAO v roce 1991, což umožnilo

¹¹ Neboli Potravinářský zákoník. Doslovný latinský překlad: „potravinové regule“.

¹² Lásztity, R.: History of the Food Quality Standarts, In: Food Quality and Standards, vol. 1, str. 62, dostupné z WWW: <http://www.eolss.net/Sample-Chapters/C10/E5-08-01-01.pdf>. [cit. 2013-5-17].

¹³ Meulen, B. – Velde, M.: European Food Law Handbook, first edition, Wageningen: Wageningen Academic Publisher, 2008, str. 476.

¹⁴ World Trade Organization of the United Nations. Více na www.wto.org.

¹⁵ Viz rozsudek Soudního dvora EU ze dne 5. prosince 2000, ve věci C-448/98, Opatření mající rovnocenný účinek s množstevním omezením - Výroba a prodej sýru ementál bez kůrky.

¹⁶ Portál Ministerstva zemědělství [online]. 2013. [cit. 2013-5-17], Článek o Codex Alimentarius, dostupné z WWW: <http://eagri.cz/public/web/mze/potravin/codex-alimentarius/>.

Evropskému společenství stát se v roce 2003 rovněž plnoprávným členem CAC.¹⁷ Česká republika, jakožto členský stát Evropské Unie, je tedy rovněž členem CAC.

2.2 Prameny Evropské unie

2.2.1 Judikatura

Tím, že Česká republika přistoupila 1. 5. 2004 k Evropské unii, staly se pro ni unijní předpisy závaznými. Pro členské státy EU platí **volný pohyb zboží**, což znamená, že jsou mezi všemi členskými státy zakázána množstevní omezení dovozu a vývozu a opatření s obdobnými účinky. Některé potraviny jsou však natolik spjaty s tradicemi daného státu, že je třeba zachovat jejich jedinečnost a chránit je před konkurencí. Z toho důvodu mohou být vydávány obchodní předpisy členských států s určitými omezujícími opatřeními, v důsledku kterých nezhledka vznikají spory, které musí být řešeny soudem. Jako příklad lze uvést případy Skotské whisky – „*Dassonville*“,¹⁸ francouzského rybízového likéru – „*Cassis de Dijon*“,¹⁹ recepturní čistoty pro pivo v Německu – „*Reinheitsgebot*“²⁰ nebo vitaminizovaných potravin – „*Sandoz*“.²¹ Řešení těchto nejednoznačných případů mělo velmi pozitivní dopad, protože iniciovalo změny dosavadních předpisů ve smyslu jejich větší přesnosti a jasnosti.²²

Soudní dvůr EU v souvislosti s výše zmíněným případem „*Cassis de Dijon*“²³ vyvodil také obecné **pravidlo tzv. „vzájemného uznávání“** u výrobků, které nejsou předmětem harmonizace. Produkty vyrobené a uváděné na trh v jednom členském státě (splňující požadavky na bezpečnost vyžadované jeho právním řádem), mají volný přístup i na trhy všech ostatních členských států EU. Soudní Dvůr EU tedy dovozuje, že to, co je dostatečně dobré pro spotřebitele v jednom členském státě, je dobré pro spotřebitele v celé EU. Podle kritiků může být důsledkem tohoto pravidla,

¹⁷ Viz rozhodnutí Rady 2003/822/ES ze dne 17. listopadu 2003, o přistoupení Evropského společenství ke Komisi pro Codex Alimentarius.

¹⁸ Viz judikát Procureur du Roi v. Benoît and Gustave Dassonville, 8/74 [1974] ECR 837.

¹⁹ Viz judikát Rewe-Zentral AG v. Bundesmonopolverwaltung für, 120/78 [1979] ECR 649.

²⁰ Viz judikát Reinheitsgebot, 178/84 [1987] ECR 1227.

²¹ Viz judikát Sandoz, 174/82 [1983] ECR 2445.

²² Suková, I.: Trendy v potravinové legislativě, Praha: ÚZPI, 2006.

²³ Francouzský černorybízový likér Cassis de Dijon, který má obsah alkoholu 15 – 20 % nebyl připuštěn na německý trh, protože německý zákon předepisoval minimální obsah alkoholu v ovocných likérech 25 %.

že se standardem stane ta nejnižší úroveň ochrany. Zastánci však tvrdí, že tento potenciální nedostatek by měl být vyvážen dobrým fungováním společného trhu.²⁴

2.2.2 Právní předpisy

Prameny práva EU lze rozdělit na primární (především zakládající smlouvy a smlouvy o přistoupení členských států) a sekundární (směrnice, nařízení, rozhodnutí i právně nezávazná doporučení či stanoviska).

K harmonizaci právních řádů členských států jsou nejčastěji využívány **směrnice**. Jsou závazné pro každý stát, kterému jsou určeny, pouze co do výsledku a je na každém státu, jakými prostředky a formou daných cílů dosáhne. Směrnice sama o sobě není určena k přímé aplikaci. Jejím účelem je ovlivnit obsah vnitrostátních právních předpisů členských států. Proto je třeba její transpozice neboli formálního promítnutí obsahu směrnice do vnitrostátního obecně závazného právního předpisu.²⁵ V oblasti potravinového práva můžeme dělit směrnice EU na horizontální, vztahující se na všechny potraviny uváděné na trh (jejich příkladný výčet je uveden v příloze č. 1) a směrnice vertikální, týkající se pouze určitých druhů potravin (například níže zmíněné komoditní předpisy).

V případě důležitých otázek, kdy EU klade důraz na jednotnost úpravy ve všech členských státech, však upřednostňuje formu **nařízení**. Nařízení mají obecnou působnost, jsou závazná v celém rozsahu a přímo použitelná ve všech členských státech, z čehož plyne, že není třeba jejich transpozice, jako je tomu u směrnic.²⁶ Jedním z nejpodstatnějších předpisů potravinového práva je tzv. **Nařízení o obecném potravinovém právu**.²⁷ Hlavním cílem tohoto nařízení je přiblížit právní řády jednotlivých členských států v oblasti potravinového práva, protože rozdílné úpravy členských států mohou bránit volnému pohybu potravin, vytvářet nerovné podmínky soutěže, a tím přímo ovlivňovat fungování vnitřního trhu.²⁸ Tento předpis stanovuje obecné požadavky a zásady potravinového práva s cílem dosáhnout toho, aby na trh

²⁴ Srov. Meulen, B. – Velde, M.: Food Safety Law in the European Union, Wageningen: Wageningen Academic Publishers, 2008, str. 136-138.

²⁵ Viz znění čl. 288, Smlouvy o fungování Evropské unie, C 326/49, konsolidované znění.

²⁶ Viz znění čl. 288 Smlouvy o fungování Evropské unie, C 326/49, konsolidované znění.

²⁷ Nařízení Evropského parlamentu a Rady 178/2002/ES, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin. Dále jen „Nařízení č. 178/2002“.

²⁸ Úvodní ustanovení, Nařízení č. 178/2002.

byly uváděny pouze bezpečné potraviny. Dále zřizuje Evropský úřad pro bezpečnost potravin²⁹ jakožto nezávislý, výkonný úřad s vysokou vědeckou úrovní, který poskytuje komplexní vědecký názor na bezpečnost potravinových řetězců. Zcela zásadní pro tuto diplomovou práci je však nedávno přijaté **Nařízení č. 1169/2011** týkající se poskytování informací o potravinách spotřebitelům, kterému je věnována celá pátá část této práce a významně z něj vychází i část třetí a sedmá.

2.2.3 Horizontální a vertikální harmonizace

Horizontální harmonizace se týká všech potravin uváděných na trh. Přehled konkrétních nařízení a směrnic EU uvádím v příloze č. 1. Tyto právní předpisy EU lze členit dle oblastí, kterými jsou především: hygiena a bezpečnost v potravinovém řetězci, dozor nad potravinami živočišného původu, opatření u potravin rostlinného původu, přídatné a pomocné látky, arómata, ozařování potravin, označování potravin, tradiční speciality, hmotnosti a objemy potravin, potraviny pro zvláštní výživu a doplňky stravy, zmrazené potraviny a produkty ekologického zemědělství. Přestože by harmonizace měla být omezena především na výše zmíněné všeobecné záležitosti, existují přesná pravidla i pro některé komodity. Tato pravidla představující **vertikální harmonizaci** se promítají v relativně široké škále tzv. komoditních předpisů. Upravují jednotlivé druhy potravin jako například maso, masné výrobky, vejce, ryby, jedlé oleje, obiloviny, luštěniny, cukr, med, kakao, lihoviny, víno, pitnou, minerální vodu apod. Zajímavostí jsou tzv. „snídaňové směrnice“ (*breakfast directives*) týkající se specifických druhů komodit jako je káva, cukr, džem nebo zahuštěné a sušené mléko.³⁰

2.3 Prameny potravinového práva v České republice

2.3.1 Vývoj

První významná úprava potravinového práva na našem území byla obsažena v **Codex alimentarius austriacus**, který byl platný od konce devatenáctého století až do roku 1937, kdy byl nahrazen **Potravinovým kodexem československým**, na svou

²⁹ EFSA, *European Food Safety Authority*, více na <http://www.efsa.europa.eu/>.

³⁰ Viz směrnice 1999/4/ES, o kávových a kávovinových extraktech; směrnice 2000/36/ES, o výrobcích z kakaa a čokolády; směrnice 2001/111/ES, o některých druzích cukru; směrnice 2001/113/ES o ovocných džemech, rosolech a marmeládách a kaštanovém krému; směrnice 2001/114/ES o některých druzích zahuštěného nebo sušeného mléka pro lidskou výživu.

dobu jednou z nejmodernějších sbírek potravinových předpisů. V době nacistické okupace byla jeho ustanovení nahrazována protektorátními normami odrážejícími říšskoněmeckou úpravu. V roce 1945 byl tento kodex vystřídán **oborovými a podnikovými normami**, které měly představovat právní záruky výroby a oběhu zdravotně nezávadných potravin. Tyto normy byly nejen nedokonalé a zcela nevyhovující pro tržní společnost, ale navíc nebyly mezinárodně uznávané. Z toho důvodu byla většina těchto norem prohlášena v roce 1995 za právně nezávaznou, čímž se vytvořil prostor pro přijetí komplexní moderní úpravy potravinového práva v České republice.³¹

2.3.2 Zákon o potravinách a tabákových výrobcích

Mezníkem českého potravinového práva bylo bezpochyby přijetí zákona č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (dále jen „**zákon o potravinách**“).³² Přestože byl návrh zákona vytvářen více než deset let před samotným vstupem České republiky do EU, sledoval stejné cíle jako tehdejší komunitární úprava,³³ a tím zároveň v předstihu plnil jednu z podmínek k přijetí České republiky do EU.³⁴ Zákon vedle výroby a oběhu potravin upravuje i výrobu a oběh **tabákových výrobků**. Společná zákonná úprava může vyvolávat ne úplně žádoucí dojem o rovnosti těchto dvou spotřebních předmětů. Potraviny naplňují základní potřeby člověka, nutné k jeho přežití, což však tabákové výrobky objektivně nečiní, ba naopak jejich užívání lidskému organismu škodí. Tato skutečnost je úpravě zákona velmi často vytýkána, nicméně se jeví ještě únosnou a odůvodnitelnou. Ze společenského hlediska by však bylo nepochybně nepřijatelné, pokud by zákon obsahoval i úpravu omamných a

³¹ Helešic, F.: Základy potravinového práva České republiky, 1. vydání, Praha: Michálek, 1998, str. 10 a 11.

³² Zákon je rozdělen na osm částí. Avšak bez pochyby nejobsáhlejší představuje část první, která je věnována výrobě a oběhu potravin, výrobě a oběhu tabákových výrobků, státnímu dozoru a pokutám za porušení ustanovení tohoto zákona. Druhá, třetí, pátá a šestá část byly zrušeny. Čtvrtá část je věnována změnám zákona č. 64/1986 Sb., o České obchodní inspekci ve znění tohoto zákona, část sedmá změnám a doplněním zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele a část osmá společným, přechodným a závěrečným ustanovením.

³³ Dnes v souvislosti s přijetím tzv. Lisabonské smlouvy (Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsaná v Lisabonu dne 13. prosince 2007) je užíván výraz „unijní úprava“.

³⁴ Helešic, F.: Základy potravinového práva České republiky, 1. vydání, Praha: Michálek, 1998, str. 10.

psychotropních látek nebo léčiv,³⁵ přestože z pohledu spotřebitele by mohla mít bližší souvislost s tabákovými výrobky než tabákové výrobky s potravinami. Naopak za opodstatněné lze považovat vyčlenění výroby a oběhu réвовého vína, protože jeho pěstování a produkty z něj mají v České republice dlouholetou tradici. Zákon č. 115/1995 Sb., o vinohradnictví a vinařství a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (dále jen „**vinařský zákon**“) doplněný jeho prováděcí vyhláškou č. 189/1995 Sb., představuje samostatnou speciální úpravu, vůči které je zákon o potravinách pouze subsidiární.

Přestože tento zákon upravuje výrobu a oběh potravin komplexně, neznamená to, že by jím byl předmět této úpravy zcela vyčerpán.³⁶ Z toho důvodu je nutné zohlednit další zákony jako například zákon č. 372/2011 Sb., **o zdravotních službách**,³⁷ zákon č. 166/1999 Sb., **o veterinární péči** a o změně některých souvisejících zákonů, zákon č. 64/1986 Sb., o **České obchodní inspekci** ve znění tohoto zákona o potravinách, zákon č. 634/1992 Sb., **o ochraně spotřebitele**, **vinařský zákon**, zákon č. 59/1998 Sb., **o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku**,³⁸ či zákon č. 455/1991 Sb., **živnostenský zákon**, ve znění pozdějších předpisů.³⁹

2.4 Shrnutí

Tuto část lze uzavřít tím, že stěžejním právním pramenem obecného potravinového práva je sbírka standardů a doporučení Codex Alimentarius, která představuje harmonizaci potravinové regulace na mezinárodní úrovni. Působí vahou své odbornosti a komplexnosti. Ačkoli normy přijaté tímto kodexem nejsou právně závazné, jsou všeobecně uznávané, používané a je na ně odkazováno nejen v mezinárodních dohodách, ale i zákonech a judikatuře. Codex Alimentarius zasahuje svým vlivem na všechny kontinenty a jeho příspěvek při ochraně zdraví a zajišťování

³⁵ Zákonodárce tyto látky z působnosti zákona vyloučil a jsou upraveny zvláštními zákony. Viz zákon č. 79/1997 Sb., o léčivech a o změnách a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

³⁶ Helešic, F.: *Základy potravinového práva České republiky*, 1. vydání, Praha: Michálek, 1998, str. 12.

³⁷ Tento zákon nahradil zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

³⁸ Tento zákon bude ke dni 1. 1.2014 zrušen a nahrazen úpravou Nového občanského zákoníku, tedy zákonem č. 89/2012 Sb.

³⁹ Pokud jde o povinnosti podnikatelů.

správných postupů v obchodu s potravinami je nesrovnatelný s kterýmkoliv jiným právním pramenem v oblasti potravinového práva.

Pro Českou republiku jakožto členský stát EU je dále určující unijní úprava. Jejím cílem je nezbytné sblížení rozdílných pojetí, zásad a postupů jednotlivých členských států EU tak, aby byla vytvořena společná základna pro opatření regulující potraviny. Navazuje na mezinárodní standardy a určuje členským státům rámec, v kterém se může pohybovat jejich legislativa. Pokud se však vnitrostátní právní předpis členského státu dostane do rozporu s předpisem unijním, nastupuje princip přímé přednosti práva EU judikovaný Soudním dvorem EU⁴⁰ a použije se pouze předpis unijní.

Na úrovni národní je v České republice právní rámec představován zákonem o potravinách. Přestože byl návrh zákona vytvářen více než deset let před samotným vstupem České republiky do EU, sledoval stejné cíle jako tehdejší právní předpisy EU a byl proto velmi moderním dílem. Sám o sobě je tento zákon relativně stručný,⁴¹ ale je bohatě proveden podzákonými předpisy. V souvislosti s rozšiřující se úpravou na unijní úrovni je však mnoho těchto prováděcích vyhlášek rušeno, aby nevznikala duplicitní anebo rozporná úprava téhož předmětu.

⁴⁰ Viz judikát *Flaminio Costa v. ENEL*, 6/64 [1964] ECR 585. Vnitrostátní právní předpis se neruší, ale pouze se neaplikuje. Soudní dvůr tímto principem naordinoval bezvýhradný monismus pro vztah práva členských států k právu EU.

⁴¹ Úprava nepřesahuje čtyři desítky paragrafů.

3 Základní pojmy potravinového práva

V této části představím základní pojmy definované zákonem o potravinách spolu s některými zajímavými aspekty těchto pojmů a dovolím si připojit pár poznámek z mé praxe v gastronomii a výživovém poradenství. Základní pojmy potravinového práva vymezuje zákon o potravinách ve svém druhém paragrafu. Jejich úprava hned v úvodních ustanoveních je žádoucí pro upřesnění obsahu a tím i lepší pochopení celé zákonné úpravy. Zároveň je takto zajištěn větší stupeň právní jistoty a jednotnosti než kdyby byl výklad ponechán až na soudech či správních orgánech.

3.1 Jednotlivé pojmy

3.1.1 Potraviný

Potraviný jsou „...látky, které jsou určeny ke spotřebě člověkem v nezměněném nebo upraveném stavu jako jídlo nebo nápoj.“⁴² Jak již bylo v předchozí kapitole zmíněno, zákon ze své působnosti vylučuje léčiva a omamné a psychotropní látky. Naopak za potraviny tento zákon považuje přídavné látky, látky pomocné a látky určené k aromatizaci, pokud jsou určeny k prodeji spotřebiteli za účelem konzumace. Z hlediska této zákonné definice není podstatné, jakou cestou se potravina ke spotřebiteli dostane – zda si ji spotřebitel zakoupí v obchodní potravinářské síti nebo ve formě hotového jídla v podnicích společného stravování nebo je předmětem darování. V dřívějších právních předpisech je někdy užíván ekvivalentní pojem „poživatina“.⁴³ Z důvodu jednotnosti a přesnosti právní úpravy je však vhodnější používat pouze výraz jediný – „potravina“. Potraviný lze dělit na **potraviný živočišného původu**, jejichž hlavními surovinami při výrobě jsou suroviny živočišného původu⁴⁴ a **potraviný rostlinného původu**, kterými jsou *a contrario* potraviny, jejichž hlavními surovinami jsou suroviny rostlinného původu. Hlavní surovinou je pak třeba chápat surovinu, která má nejvyšší podíl na složení potraviny tj. poloviční či větší podíl nebo převážný podíl. Je však nutno zmínit, že pokud se

⁴² Viz znění §2 písm. a), zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů. Srov. definici potraviny ve znění čl. 2, Nařízení č. 178/2002.

⁴³ Helešic, F.: Základy potravinového práva České republiky, 1. vydání, Praha: Michálek, 1998, str. 20.

⁴⁴ Znění §2 písm. b), zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

jedná o surovinu, která je pro potravinu určující a charakteristická, je hlavní surovinou bez ohledu na velikost jejího podílu na složení potraviny.

3.1.2 Suroviny

Surovinami jsou „...zemědělské, lesní, mořské a jiné produkty určené pro výrobu potravin, popřípadě potraviny určené k dalšímu zpracování.“⁴⁵ Surovinami živočišného původu jsou všechny části zvířat a živočichů, mléko, vejce a včelí produkty. Podle této definice jsou však živočišnými surovinami všechny části těl zvířat, tedy například i srst nebo šupiny, které se nezdají být ke konzumaci příliš vhodné. Zde bych ráda zmínila, že v souvislosti s hospodářskou krizí posledních let se vrátil trend používání veškerých možných částí rostlin i živočichů, a to i těch, které se před několika lety zdály být nepoživatelnými. V moderní světové gastronomii je tento trend nazýván „od čumáčku po ocásek“.⁴⁶ V souvislosti s tímto trendem můžeme na jídelních lístcích restaurací nalézt pokrmy obsahující například vepřové kůže, smaženou rybí kůži, prach ze zeleninových slupek či dokonce popel (ve formě popelové soli).⁴⁷

3.1.3 Zdravotně nezávadné potraviny

Zdravotně nezávadnými jsou potraviny splňující chemické, fyzikální a mikrobiologické požadavky na zdravotní nezávadnost, které stanoví zákon o potravinách, přímo použitelný předpis EU a prováděcí právní předpis, nebo které jsou uváděny do oběhu se souhlasem Ministerstva zdravotnictví.⁴⁸ Pro spotřebitele může být matoucí rozlišování mezi nezávadností potravin, jejich bezpečností a nutriční či biologickou vhodností. Z hlediska požadavků na vlastnosti potravin můžeme tedy rozlišovat:⁴⁹ **zdravotně nezávadné potraviny** (anglicky „safe“) obsahující patogenní látky v takovém množství, které nemůže u člověka vyvolat

⁴⁵ Znění §2 písm. d), zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

⁴⁶ V České republice je hlavním průkopníkem restaurace Sansho, jejímž majitelem je řezník z Velké Británie Paul Day. Více na <http://www.sansho.cz/cs/our-team>.

⁴⁷ Například pražská restaurace La Degustation Bohême Bourgeoise. Více na <http://www.ladegustation.cz/cz/>.

⁴⁸ Viz znění §2 písm. f), zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

⁴⁹ K tomuto dělení je využíván mezinárodně uznávaný systém tzv. „3S“ (*safe – wholesome – sound*).

onemocnění, tedy nejsou zdraví škodlivé.⁵⁰ Dále **hygienicky nezávadné potraviny** („*wholesome*“) vyrobené při dodržování hygienických norem a schválených výrobních postupů. Pro hygienicky nezávadné potraviny jsou stanoveny vyšší požadavky než u zdravotně nezávadných potravin. Je tedy možné, že v některých případech může být hygienicky závadná potravina zdravotně nezávadnou. Jako třetí kategorii a zároveň nejužší podmnožinu můžeme vyčlenit **biologicky hodnotné potraviny** („*sound*“). Jsou jimi bezpečné potraviny (zdravotně i hygienicky nezávadné), které jsou zároveň nutričně vyvážené vzhledem k potřebám jejich konzumentů. Zatímco předchozí dvě kategorie nezávadnosti určují kvalitu potraviny, biologická hodnotnost nám spíše napovídá, zda jde o tzv. potravinu určenou pro zdravou výživu.⁵¹

3.1.4 Přídavné látky

Někdy označované též **aditiva**. Zpravidla nejsou samostatně užívány jako potravina, ale pro účely zákona o potravinách jsou za potraviny považovány. Přidávají se při výrobě a další manipulaci s potravinami z toho důvodu, že prodlužují dobu jejich trvanlivosti, upravují a zvýrazňují jejich chuť a barvu. Přídavné látky se mohou stát součástí potraviny.⁵² Široké veřejnosti jsou přídavné látky nejčastěji známy jako tzv. „éčka“. Jde o látky v posledních letech velmi diskutované kvůli jejich vlivu na zdraví spotřebitelů. Například byl prokázán vliv některých barviv, používaných v cukrovinkách pro děti na vzrůstající hyperaktivitu dětí (benzoát sodný E211 či žluť „sunset yellow“ E110). Tato aditiva nebyla zakázána, ale pokud je výrobce použije, musí na obal potraviny umístit upozornění, že tato barviva „*mohou nepříznivě ovlivňovat činnost a pozornost dětí*“.⁵³

⁵⁰ Například některé druhy sýrů obsahují sice spory plísní avšak takových a v takovém množství, které není zdraví škodlivé (ba naopak je pro tyto sýry charakteristické) a mohou být tedy uváděny do oběhu.

⁵¹ Státní zdravotní ústav [online]. 2013. [2013-10-1], Článek Všimněte si rozdílů mezi zdravotní a hygienickou nezávadností, ale i biologickou hodnotou potravin, dostupné z WWW: <http://www.szu.cz/tema/bezpecnost-potravin/je-potrebne-vsimat-si-rozdilu-mezi-zdravotni-a-hygienickou>.

⁵² Helešic, F.: Základy potravinového práva České republiky, 1. vydání, Praha: Michálek, 1998, str. 24.

⁵³ Například benzoát sodný (E211) či žluť SY (sunset yellow E110).

Legislativa EU týkající se potravinářských aditiv se skládá z rámcové směrnice⁵⁴ a tří specifických směrnic, které se zaměřují na barviva,⁵⁵ sladidla⁵⁶ a ostatní potravinářská aditiva.⁵⁷ Tato legislativa je založena především na principu, že lze používat pouze ta aditiva, která jsou **výslovně povolena**. Navíc je povolení jejich používání omezeno na **konkrétní potraviny** a v jejich rámci lze aditiva použít pouze v **povoleném množství** (není-li tento množství limit určen, pouze v množství nezbytném k dosažení požadovaného účelu). Dříve, než je potravinářské aditivum schváleno, vyhodnocuje jeho **nezávadnost** Evropský úřad pro bezpečnost potravin.⁵⁸ Potravinářská aditiva jsou pro použití schvalována pouze tehdy, pokud jsou **nezbytná** z technologických důvodů, **nepředstavují zdravotní riziko** pro spotřebitele a zároveň jejich použití **neuvádí spotřebitele v omyl**.⁵⁹ Všechna schválená potravinářská aditiva musí dále splňovat kritéria pro **čistotu**, která jsou stanovena podrobně ve specifických směrnicích Komise EU. Použití potravinářských přídatných látek přichází v úvahu pouze, pokud lze doložit, že navrhované použití přídatné látky je prokazatelně **prospěšné pro spotřebitele**.⁶⁰ Lze tedy shrnout, že požadavky v případě používání potravinářských aditiv jsou: schválení (která aditiva, které druhy potravin, množství limity aditiv apod.), předběžná kontrola jejich nezávadnosti, čistota, nezbytnost a ochrana spotřebitele (neuvádění v omyl a prospěšnost pro spotřebitele).

3.1.5 Látky určené k aromatizaci potravin

Někdy též nazývané **arómata**, tresti či výtažky jsou „...látky používané a určené k tomu, aby při přidání do potraviny udělovaly potravíně vůni nebo chuť, kterou by

⁵⁴ Směrnice Rady 89/107/EHS ze dne 21. 12. 1988, o sblížení právních předpisů členských států týkajících se potravinářských aditiv povolených pro použití v potravinách určených k lidské spotřebě.

⁵⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 94/36/ES ze dne 30. 6. 1994, o barvivech pro použití v potravinách.

⁵⁶ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 94/35/ES ze dne 30. 6. 1994, o náhradních sladidlech pro použití v potravinách.

⁵⁷ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/2/ES ze dne 20. 2. 1995, o potravinářských přídatných látkách jiných než barviva a náhradní sladidla.

⁵⁸ EFSA, *European Food Safety Authority*, více na <http://www.efsa.europa.eu/>.

⁵⁹ Přídatné látky se nesmějí použít pro maskování vad nebo nežádoucích změn potraviny (např. dobarvování masa potravinovými barvivy).

⁶⁰ Příloha II, Obecná kritéria pro používání potravinářských přídatných látek, Směrnice Rady 89/107/EHS ze dne 21. 12. 1988, o sblížení právních předpisů členských států týkajících se potravinářských aditiv povolených pro použití v potravinách určených k lidské spotřebě.

*potravina bez těchto látek neměla nebo neměla v charakteristické intenzitě.*⁶¹ Tyto látky tedy působí na čichové a chuťové receptory a tím vyvolávají vjemy vůně a chuti. Jejich používání v potravinách však nesmí představovat žádné nebezpečí pro zdraví spotřebitele a nesmí uvádět spotřebitele v omyl. Například k docílení uzené chuti je velmi často používané kouřové aroma získané z kondenzovaného kouře. Bohužel je často obsaženo i ve výrobcích s označením „uzený“, které by měly být ošetřeny tradičním způsobem uzení (tedy kouřem) a toto aroma by tedy měly obsahovat přirozeně v dostatečném množství.

3.1.6 Pomocné látky

Pomocné látky jsou látky, které se používají při výrobě potravin z technologických důvodů. Neměly by se stávat součástí potraviny, ale je možné, že jejich určité stopové množství se může v konečném produktu vyskytnout.⁶² V potravině by však měla zůstat pouze technicky nevyhnutelná rezidua. Jsou jimi především extrakční rozpouštědla (butan, ethylacetát, ethanol, oxid dusný, hexan apod.).

Předchozí tři pojmy od sebe tedy můžeme rozlišit díky rozdílnému účelu. **Aditiva** se užívají především z důvodu prodloužení trvanlivosti a úpravě vzhledu potraviny, **arómata** k ovlivnění jejich chuti a vůně a **pomocné látky** se užívají při výrobě z technologických důvodů, tedy aby potravina s danými vlastnostmi mohla vůbec vzniknout.

3.1.7 Výroba potravin

Za výrobu potravin jsou považovány **činnosti**, jakými jsou čištění, třídění, upravování, opracování nebo zpracování surovin, přidávání potravinových doplňků, přídatných látek, arómat nebo pomocných látek, balení potravin a jejich další úpravy. Pouze však, pokud jsou tyto činnosti prováděny **za účelem uvádění potravin do oběhu**. Výrobou se rozumí i jakékoliv zušlechťování potravin. Z toho plyne, že výrobcem je osoba, která uskutečnila výše uvedenou činnost jako poslední před uvedením potraviny do oběhu. Naopak z této definici zákon o potravinách výslovně

⁶¹ Znění §2 písm. k), zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

⁶² Helešic, F.: Základy potravinového práva České republiky, 1. vydání, Praha: Michálek, 1998, str. 26.

vyklučuje zemědělskou prvovýrobu, kterou se například rozumí chov hospodářských zvířat, pěstování a sklizeň zemědělských plodin, výroba mléka, vajec a produkce hospodářských zvířat před porážkou. Tedy pokud pěstitel sklídí brambory, nejedná se o výrobu potravin. Pokud je ale bude třídít a balit za účelem prodeje, jedná se již o výrobu potravin a na tyto brambory se vztahují ustanovení zákona o potravinách.⁶³

3.1.8 Uvádění do oběhu

Uvádění do oběhu představuje „...*nabízení k prodeji, prodej nebo jiné formy nabízení ke spotřebě; skladování, přeprava pro potřeby prodeje a dovoz za účelem prodeje ode dne propuštění do volného oběhu.*“⁶⁴ Je žádoucí, že tato definice v sobě nezahrnuje jen samotný **prodej**, ale i **nabízení k prodeji**, bez ohledu na to, zda je tak činěno v prodejně či nikoliv. Nemusí se však vždy jednat o úplatnou činnost. Například v definici zmíněnou „jinou formou nabízení ke spotřebě“ může být i bezúplatné předávání potravin k charitativním účelům.

3.1.9 Datum použitelnosti a datum minimální trvanlivosti

Datum použitelnosti se uvádí na potravinách podléhajících rychlé zkáze. Toto datum určuje dobu, po kterou si potravina zachovává své specifické vlastnosti.⁶⁵ Po tomto datu musí být daná potravina stažena z oběhu především proto, že její konzumace, byť krátce po tomto datu, může znamenat bezprostřední nebezpečí pro lidské zdraví. Toto datum je typicky uvedeno větším „*spotřebujte do...*“ (v anglickém jazyce jsou užívány výrazy „*best before*“ či „*expiration date*“). **Datum minimální trvanlivosti** je uváděno na potravinách nepodléhajících rychle zkáze. Typicky u mouky, balené vody či trvanlivého mléka. Stanovuje minimální dobu, po kterou si daná potravina zachovává své specifické vlastnosti a je považována za zdravotně nezávadnou, jsou-li dodrženy podmínky jejího skladování.⁶⁶ Na rozdíl od

⁶³ Helešic, F.: Základy potravinového práva České republiky, 1. vydání, Praha: Michálek, 1998, str. 28.

⁶⁴ Znění §2 písm. o), zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

⁶⁵ Znění §2 písm. p), zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

⁶⁶ Znění §2 písm. q), zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

překročení data použitelnosti, lze po tomto datu zanechat potravinu v oběhu⁶⁷, pod podmínkou, že je zřetelně označena jako potravina s prošlou dobou minimální trvanlivosti, je umístěna odděleně od ostatních potravin a je zdravotně nezávadná.⁶⁸ Toto datum je typicky uvedeno návěťím „*minimální trvanlivost do...*“.

Ráda bych zde upozornila na současný fenomén **plýtvání potravinami**. Je zajímavé zamyslet se nad tím, proč jsou u některých potravin doby určené datem použitelnosti stále zkracovány, přestože reálná doba použitelnosti se prodlužuje díky vývoji v oblasti přídatných látek nebo obalů potravin. Ať už je důvodem lobbování výrobců, potravinových řetězců nebo (zdánlivá) ochrana spotřebitelů, způsobuje tento trend spolu s neuváženými nákupy a špatným skladováním obrovské plýtvání potravinami.⁶⁹ Například v Evropě připadá na jednu osobu přibližně 100 kg vyhozeného jídla ročně, což je enormní číslo, uvědomíme-li si, že na kontinentech jako jsou například Afrika, Asie či Jižní Amerika umírá mnoho lidí na podvýživu způsobenou nedostatkem potravin.

3.2 Shrnutí

Pojmy potravinového práva slouží k porozumění právní úpravě nebo konkrétnímu právnímu předpisu jako celku. Je však nutné dodat, že význam a rozměr daného pojmu je možné pochopit až jeho aplikací na konkrétní situaci. Z toho důvodu jsem v této části uvedla některé příklady využití těchto pojmů v praktickém životě. Je třeba podotknout, že chápání některých pojmů potravinového práva je pro účely zákona o potravinách zúženo⁷⁰ nebo naopak rozšířeno⁷¹ oproti tomu, jak by se mohly jevit veřejnosti.

⁶⁷ Takovéto potraviny přijímají charitativní organizace a vývařovny. Nebo je možné trvanlivé potraviny darovat i tzv. potravinovým bankám. Více o potravinových bankách na <http://www.potravinovabanka.cz/>.

⁶⁸ Helešic, F.: *Základy potravinového práva České republiky*, 1. vydání, Praha: Michálek, 1998, str. 30.

⁶⁹ Na toto plýtvání upozorňuje i iniciativa „Zachraň jídlo“. Více na <http://www.zachranjidlo.cz/>.

⁷⁰ Například pojmy „kvalita“ či „zdravotní nezávadnost“ je omezeno pouze a jen na splnění závazných zákonných požadavků a rozhodnutí orgánu státní správy.

⁷¹ Například za potraviny jsou považovány i přídatné látky nebo srst zvířat.

4 Požadavky na označování potravin

V této části se zaměřuji na srovnání požadavků uvedených ve standardech Codex Alimentarius pro označování potravin⁷² a Nařízení č. 1169/2011, které je stěžejní pro Českou republiku jakožto členský stát EU. Pokud jde o srovnání těchto dvou právních pramenů, ráda bych připomněla to, co bylo již uvedeno v části druhé, tedy, že normy Codex Alimentarius stanovují požadavky na označování potravin v celosvětovém měřítku, ale nejsou pro členské státy závazné oproti tomu Nařízení č. 1169/2011 stanovuje požadavky pouze pro členské státy EU, ve kterých je však přímo aplikovatelné a závazné v celém rozsahu.⁷³ Nutno však dodat, že samotná unijní úprava v této oblasti vychází ze standardů Codex Alimentarius, nicméně stanovuje ještě některé další požadavky, které v této části zmiňuji.

4.1 Pojem označování potravin

Označování výrobků obecně slouží především třem účelům: identifikuje výrobek, je marketingovým nástrojem a především poskytuje informace spotřebiteli, čím se stává druhem komunikace mezi výrobcem a prodejcem na jedné straně a spotřebitelem na straně druhé. Pro spotřebitele uváděné údaje na výrobku představují především zdroj informací k tomu, aby se mohl rozhodnout, které výrobky si ze širokého spektra potravin vybere. „V dobách přísné regulace trhu se potraviny vyráběly v úzkém sortimentu podle jednotných norem, takže nebylo nutné složité označování a zákazník nemohl, ale ani nemusel, vybírat.“⁷⁴ Současná právní regulace označování potravin je podrobnější právě z důvodu rozšíření sortimentu nabídky potravin a jde ruku v ruce s trendem ochrany spotřebitele (především snahou o ochranu jeho zdraví).

⁷² World Health Organisation, Food and Agriculture Organization of the United Nations: Food Labelling (Codex Alimentarius), fifth edition, Rome, 2007, dostupný z WWW: <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/010/a1390e/a1390e00.pdf> [2013-5-15]. V této kapitole dále jen „Codex Alimentarius“. Tato kapitola vychází především z požadavků uvedených na str. 1-10 tohoto dokumentu.

⁷³ Nařízení č. 1169/2011 je platné od 13. prosince 2011 se použije od 13. prosince 2014, s výjimkou výživových údajů, které se použijí od 13. prosince 2016.

⁷⁴ Suková, I.: Průvodce označováním potravin, Praha: ÚZEI, 2008, str. 4.

4.2 Dělení potravin dle způsobu balení

Balené potraviny jsou umístěny do obalu přímo výrobcem nebo následně v balárně v rámci výrobního procesu potravin a obal je při prodeji součástí výrobku. Některé potraviny lze prodávat pouze balené (například polotovary z ryb či doplňky stravy). „*Za balenou potravinu se považuje i taková, která je v obalu uzavřena pouze zčásti, pokud obsah nelze vyměnit bez otevření nebo výměny obalu. Pokud je obalový materiál součástí potraviny (např. střívko u párků), nejedná se o balenou potravinu.*“⁷⁵ **Zabalené potraviny** se umísťují do obalu jinde než u výrobce či v balárně, ale zároveň je tak činěno bez přítomnosti spotřebitele. Nejčastěji jsou baleny v zázemí prodejny. **Nebalené potraviny** jsou určeny k prodeji bez obalu (například ovoce, zelenina, pečivo atd.). Nejpodrobnější úprava je určena především pro balené potraviny.⁷⁶

4.3 Požadavky na označování balených potravin

4.3.1 Principy

Základními dvěma principy Codex Alimentarius pro označování potravin je **neklamavost** a **nevyvolávání nebezpečí záměny** výrobků. Tedy, že balené potraviny by neměly být označovány ani prezentovány označením či obalem, který je klamavý, matoucí či zavádějící vzhledem k vlastnostem dané potraviny či připomínající některý jiný produkt, s kterým by tato potravina mohla být zaměněna. Nařízení č. 1169/2011 navíc požaduje, aby nebyly uváděny zavádějící informace, které vyvolávají dojem, že dotčená **potravina má zvláštní charakteristické vlastnosti**, když ve skutečnosti tyto vlastnosti mají všechny podobné potraviny (například výslovným zdůrazňováním přítomnosti nebo nepřítomnosti určitých složek nebo živin, které se však v tomto druhu potravin přirozeně vyskytují nebo naopak nevyskytují).⁷⁷ A zakazuje uvádět klamavé údaje vyvolávající dojem, že je přítomna určitá potravina nebo složka, ačkoli byla určitá **přirozeně se vyskytující součást** nebo běžně používaná složka v této potravíně **nahrazena odlišnou součástí nebo**

⁷⁵ Informační centrum Ministerstva zemědělství [online]. 2013. [cit. 2013-5-15], A-Z slovník pro spotřebitele, dostupné z WWW: <http://www.bezpecnostpotravin.cz/az/termin/76634.aspx>

⁷⁶ Suková, I.: Průvodce označováním potravin, Praha: ÚZEI, 2008, str. 4.

⁷⁷ Například trend uvádění označení „0% tuku“ u potravin, které tuk přirozeně neobsahují. Což je naopak velmi častou praxí u potravin pocházejících z USA. Například na obalu sušených amerických brusinek je uvedeno, že jde o výrobek s nízkým obsahem tuku.

složkou.⁷⁸ Z toho důvodu také platí, že na obalu nesmí být vyobrazeny ty složky nebo suroviny, které nebyly k výrobě použity. Jsou-li však tyto nepoužité složky znázorněny z důvodu větší atraktivity obalu, musí být zcela jasné, které zobrazené složky jsou v balené potravíně skutečně přítomny a které znamenají pouze doporučené použití. Můžeme si povšimnout, že výrobci často u hlavního vyobrazení na přední straně výrobku uvádí prohlášení typu „*návod na servírování*“ či „*doporučené servírování*“,⁷⁹ čímž upozorňují spotřebitele právě na skutečnost, že ne všechny vyobrazené složky jsou součástí potraviny.

4.3.2 Povinné údaje na obalech

Požadavky na označování balených potravin Codex Alimentarius a Nařízení č. 1169/2011 jsou v zásadě shodné. Nařízení navíc požaduje pouze uvádění výživových údajů, obsahu alkoholu a alergenní látky vyčleňuje jako samostatný povinný údaj. Codex Alimentarius obsahuje nad rámec Nařízení č. 1169/2011 i povinné uvádění šarže a prohlášení o ozařování potraviny, které jsou na unijní úrovni upraveny samostatnými směrnici. Pokud jde o nepovinné údaje, lze uvést jen ty, které nejsou způsobily uvádět spotřebitele v omyl a navíc by jejich množství nemělo být takové, aby spotřebitele příliš zahlcovalo. Zkušenosti ukazují, že v mnoha případech jsou totiž dobrovolné informace o potravinách uváděny na úkor přehlednosti informací povinných.

4.3.2.1 Název

Nejpodstatnějším povinným údajem, který musí být uveden na obalu je bezesporu název potraviny. Jedná se o údaj označující přirozenou povahu potraviny, který by měl být spíše specifický než generický. Pokud se na potravinu vztahuje název obsažený **v kodexových standardech** Codex Alimentarius, použije se přednostně. V opačném případě se použije označení **určené legislativou** daného státu. Pokud neexistuje ani toto označení, lze užít **běžně užívaný název**, který potravinu vhodně popisuje a není klamavý či matoucí. Nařízení č.1169/2011 definuje požadavky na uvedení názvu obdobně: „*Názvem potraviny je její zákonný název. Pokud takový název neexistuje, je názvem potraviny její vžitý název a v případě, že*

⁷⁸ Například olivový olej nahrazený slunečnicovým, losos nahrazený treskou, viz znění čl. 7 odst. 1 písm. c) a d), Nařízení č. 1169/2011.

⁷⁹ Suková, I.: Průvodce označováním potravin, Praha: ÚZEI, 2008, str. 5.

neexistuje nebo se nepoužívá, uvede se popisný název dané potraviny“⁸⁰ Od názvu potraviny, který musí být uveden v českém jazyce, je třeba odlišovat **obchodní název** sloužící jako nástroj marketingové strategie, u kterého není třeba, aby byl uveden v českém jazyce a je možné toto obchodní označení (na rozdíl od názvu) zboží chránit ochrannou známkou. Například název potraviny je pivo a obchodním názvem je Svijany.

4.3.2.2 Složení

Složením rozumíme **seznam použitých složek**. Složení musí být nutně uvedeno na etiketě, s výjimkou výrobků obsahujících pouze jednu jedinou ingredienci, která je zároveň uvedena i v názvu.⁸¹ Seznam ingrediencí musí být uspořádán sestupně podle hmotnosti, stanovené v okamžiku jejich použití při výrobě potraviny. Pokud sama uvedená ingredience je již produktem složeným z dvou a více ingrediencí, musí jednotlivé složky následovat opět sestupným výčtem, který je ohraničený závorkou. Ingredience nemusí být ve složení uvedena, pokud je zastoupena v potravinech v množství menším než 5 % a nejedná se o přídatnou nebo alergenní látku. Z důvodu časté alergie či intolerance některých potravin požaduje však Codex Alimentarius uvádění určitých složek i pokud je jejich obsah v potravinech **nižší než 5%**. U **alergenních látek** je tím zajištěna nejen ochrana spotřebitelů před možnými zdravotními komplikacemi po konzumaci případné alergenní složky, ale i ochrana výrobců a prodejců před případnými žalobami na náhradu škody či újmy na zdraví.⁸² U uvádění **přídatných látek** je hlavním cílem rovněž ochrana spotřebitelů, ale navíc je zde snaha zabránit uvádění spotřebitelů v omyl (například při používání potravinových barviv).

Bez ohledu na procentuelní zastoupení v produktu musí být ve složení potraviny vždy uvedeny taxativně vypočtené **alergenní složky**, kterými jsou například

⁸⁰ Znění čl. 17 odst. 1, Nařízení č. 1169/2011.

⁸¹ Jako typický příklad potraviny může posloužit mléko či med.

⁸² Srov. úvodní ustanovení Nařízení EU č. 1169/2011: „*Je důležité, aby byly poskytovány informace o přítomnosti potravinářských přídatných látek, pomocných látek a jiných látek nebo produktů, u nichž*

bylo vědecky prokázáno, že mohou vyvolat alergii nebo nesnášenlivost, aby měli zejména spotřebitelé trpící

potravinovou alergií nebo nesnášenlivostí možnost informovaného výběru potravin, které jsou pro ně bezpečné.“

obiloviny obsahující lepek, mléko, korýši, vejce, ořechy apod.⁸³ Nařízení č. 1169/2011 rozšiřuje tento výčet o některé další složky způsobující často alergické reakce (například celer).⁸⁴ Navíc vyžaduje, aby názvy těchto látek vyvolávající alergie nebo potravinovou byly zvýrazněny tak, aby je bylo možné odlišit od ostatních složek uvedených v seznamu, například typem či stylem písma nebo barvou pozadí. Je však třeba si uvědomit, že tato povinnost nemusí mít jen kladné důsledky. Toto pravidlo je značně svazující především pro výrobce, kteří podle platné úpravy musejí uvádět byť i stopové množství každé této alergenní látky nebo pomocné látky, i pokud je v potravině obsažena v množství, v kterém nevzniká riziko nežádoucí reakce. Výrobci se tedy chrání deklarácí možné přítomnosti alergenů, ale **negativní dopad** to má také pro spotřebitele, kterému se tím omezuje výběr ze spektra potravin i o ty potraviny, které by mohl bez rizika konzumovat. Běžný spotřebitel s potravinovou alergií nebo intolerancí se této deklarace většinou zalekne a raději si danou potravinu vůbec nekoupí, přestože by pro něj nemusela nepředstavovat riziko. Ve světě se dlouhodobě se projevují snahy o stanovení maximálního tolerovaného množství jednotlivých alergenů. Příkladem může být založení konceptu **Vital 2.0** (*Voluntary Incidental Trace Allergen Labelling*)⁸⁵ systému základních standardizovaných alergenů pro výrobce potravin, který umožňuje „...*aby varování bylo umístováno jen na produktech, které skutečně mohou znamenat pro alergiky riziko*“.⁸⁶ Nutno podotknout, že tzv. **prahovou dávkou** (dávkou alergenní látky, která nepředstavuje riziko alergické reakce) nelze určit s úplnou přesností. „*Prahová dávka je nejmenší množství potraviny, které může vyvolat objektivní alergické příznaky u nejvíce přecitlivělých jedinců. Prahová dávka je pro každého jedince jiná a závisí na stupni přecitlivělosti. I u konkrétního jedince může prahová dávka kolísat v závislosti na okolnostech (tělesná námaha, požití alkoholu, léků jako je kyselina*

⁸³ Konkrétně jde o obiloviny obsahující lepek, korýše a produkty z nich, vejce a vaječné produkty, ryby a rybí produkty, arašídů a sóju, mléko a mléčné produkty včetně laktózy, ořechy, siřičitany s obsahem 10mg/kg a větším.

⁸⁴ Viz příloha II, Nařízení č. 1169/2011. Konkrétně jde o celer a výrobky z něj, hořčici a výrobky z ní, sezamová semena a výrobky z nich, vlniči bob (lupinu) a výrobky z něj, měkkýše a výrobky z nich.

⁸⁵ Koncepte „dobrovolného označování stopových množství alergenů“ zavedená australským úřadem Allergen Bureau v roce 2005 na základě iniciativy výrobců.

⁸⁶ Ústav zemědělské ekonomiky a informací [online]. 2013. [cit. 2013-5-16], Článek VITAL-2.0: nová koncepce regulace alergenů, dostupné z WWW: <http://www.agronavigator.cz/default.asp?ids=0&ch=15&typ=1&val=123775>.

acetylsalicylová atd.)“.⁸⁷ Přesto však považuji australský koncept Vital 2.0 za vhodný kompromis mezi ochranou spotřebitele a požadavky na výrobce potravin. Dle mého názoru by stanovení povinnosti uvádět alergenní látky, pouze pokud v potravině překračují tuto prahovou dávku, bylo žádoucí i v rámci EU.

Bez ohledu na obsažené množství musí být kromě alergenních látek uvedeny i použité **přídavné látky**. Spadají-li do povolených skupin aditiv, musejí být uvedeny ve tvaru skládajícím se z názvu skupiny⁸⁸ spolu s názvem nebo číselným označením, které vyžaduje právní řád daného státu. Konkrétní příkladem by tedy mohlo být uvedení: „konzervant E211 (benzoan sodný)“. Pro zajímavost bych ještě zmínila požadavek, aby **vepřový tuk, slanina a hovězí tuk** byly ve složení uvedeny specificky, ne pouze jako „tuky“. Zde se nejedná o alergenní ani přídavné látky, ale tento požadavek je vznášen především z důvodů náboženských, protože židé a muslimové by podle své víry neměli konzumovat mimo jiné⁸⁹ vepřové maso a hinduisté maso hovězí.

4.3.2.3 Další povinné údaje

Kromě názvu a složení potraviny požadují standardy Codex Alimentarius také uvádění **čistého množství výrobku**. Tzv. „netto“ se udává v metrických jednotkách. U tekutin vždy uvedením objemu, u pevných výrobků jejich váhy a u polotekutých buď uvedením objemu, nebo váhy. Dále **údaje k identifikaci** výrobce, dodavatele, dovozce, vývozce nebo prodejce. Tyto údaje jsou požadovány jak z důvodu případné odpovědnosti za škodu či újmu způsobenou výrobkem nebo odpovědnosti z vad výrobku (ten, kdo je figuruje na obale je za výrobek plně odpovědný), ale také proto, že spotřebitelé se stále častěji zajímají o původ potravin a zemědělských produktů. S předchozím údajem souvisí i uvádění **země původu výrobku**, které je nutné, pokud by jeho absence mohla spotřebitele uvést v omyl. Pokud je výrobek zpracován v další

⁸⁷ Státní zdravotní ústav v Praze[online]. 2013. [cit. 2013-10-8], Ettlerová K., Potravinová přecitlivělost: Alergie a intolerance, VVP: ALERG/2003/3/deklas. Brno: Vědecký výbor pro potraviny, 2003. Dostupné z WWW: http://czvp.szu.cz/vedvybor/dokumenty/studie/alerg_2003_3_deklas.pdf.

⁸⁸ Například „barvivo“ či „stabilizátor“.

⁸⁹ Navíc by neměli konzumovat korýše a dle jejich víry je zakázáno mísit maso a mléčné výrobky. Je požadováno, aby se tyto dva druhy potravin nesmísily ani v žaludku, proto lze mléčné výrobky konzumovat až s několikahodinovým odstupem po konzumaci masa. Při sestavování menu je tedy třeba myslet na to, aby po masových chodech nenásledoval dezert obsahující mléko nebo byla jeho mléčná složka nahrazena potravinou rostlinného původu (například rostlinnou šlehačkou).

zemi tak, že se změnila jeho povaha, měla by být tato země považována za zemi původu nebo uvedena jako země, kde byla provedena poslední úprava potravin. Výrobci ze zemí EU mohou užívat i unijní označení „vyrobeno v EU“. Ale jak se ukazuje, většina českých výrobců potravin setrvává u označování České republiky jako země původu namísto unijního označení. Dle mého názoru svědčí nejen o tom, že výrobci jsou „hrdí“ na to, že je potravina vyrobena v České republice, ale zároveň se domnívají, že toto označení země původu činí potravinu i atraktivní pro spotřebitele. Na obale potravin musí být dále uvedena i **šarže** výrobku představující množství druhově totožných jednotek, které byly vyrobeny za stejných podmínek. Je druhem označení, z kterého lze identifikovat místo výroby. Pokud je například zjištěna nebezpečná potravina, obvykle je z oběhu stahována celá šarže daného výrobku (potravin), protože se předpokládá, že nebezpečnost mající původ ve výrobě by mohla být dána u všech jednotek této šarže. Vždy musí být uvedeno buď **datum minimální trvanlivosti** anebo **datum použitelnosti** (uvádí se u druhů potravin podléhajících rychlé zkáze). Tyto údaje je třeba navíc doplnit o doporučený **způsob skladování**, závisí-li na něm délka trvanlivosti. **Návod k použití** by měl být uveden na etiketě, je-li to nezbytné k zajištění správného použití potravin. Lze si například povšimnout, že doba varu je uvedena na všech baleních sušených těstovin, protože každý druh a tvar těstoviny má specifickou dobu varu, kterou běžný spotřebitel není schopen přesně určit. Tam, kde označení či název produktu spočívá v přítomnosti jedné nebo více charakteristických ingrediencí, musí být uvedeno procentuální **množství této ingredience použité** při výrobě. Takto příznačný název však nelze uvádět, pokud je obsah této specifické ingredience pouze zanedbatelný nebo je-li užita pouze jako aroma (například paštika z husích jater foie gras, kde by však tato exkluzivní surovina tvořila pouze 2 % obsahu). Obdobně je tomu tak, pokud označení produktu je založeno naopak na nízkém obsahu určité ingredience. Zde se ale uvádí výsledné procento v hotovém výrobku (například u obsahu soli či tuku). Jako poslední povinný požadavek uvádí Codex Alimentarius **prohlášení, pokud byl výrobek ošetřen ionizujícím zářením**. Toto prohlášení musí být umístěné v bezprostřední blízkosti názvu výrobku, fakultativně lze použít i mezinárodní symbol pro ozářované potraviny. Pokud je takto ozářený výrobek použit jako ingredience k výrobě jiného, musí být výsledný produkt označen stejným způsobem.

Jak bylo zmíněno v úvodu kapitoly, Nařízení č. 1169/2011 navíc požaduje i uvádění **množství alkoholu**, pokud je vyšší než 1,2 % objemových a **výživových údajů**.⁹⁰

4.3.3 Výjimky

Výjimky z některých výše uvedených požadavků (konkrétně uvádění složení, země původu, data spotřeby a návodu k přípravě) jsou dle Codex Alimentarius přípustné, pokud je plocha největšího s povrchů, tedy největší ze stran výrobku, **menší než 10 cm²**. Nařízení v tomto případě neposkytuje možnost výjimek, ale naopak se snaží ulehčit výrobcům potravin tím, že u potravin s malou plochou obalu požaduje uvedení pouze čtyř údajů: názvu, alergenních látek, množství potraviny a data použitelnosti nebo minimální trvanlivosti.

4.3.4 Způsob uvádění povinných údajů⁹¹

Codex Alimentarius logicky považuje za nejdůležitější požadavek to, aby etikety balených potravin byly umístěny tak, aby se neoddělovaly od balení. Všechna prohlášení vyžadovaná kodexovými standardy *Codex Alimentarius* by měla být **jasná, výrazná, nesmazatelná a snadno čitelná** za běžných podmínek prodeje a použití. Název spolu s čistou hmotností potraviny (respektive množstvím potraviny) by měly být zvýrazněny a uvedeny na **jednom zorném poli**, což jsou „*všechny povrchy na balení, které lze přečíst z jednoho zorného úhlu*“.⁹² Pokud je **jazyk** původní etikety pro spotřebitele nesrozumitelný⁹³, postačí místo úplné změny etikety pouze dodatečná etiketa s nezbytnými údaji v jazyce přijatelném pro spotřebitele, kterému je výrobek určen. Velmi významným aspektem je také **čitelnost** etikety. Codex Alimentarius zmiňuje pouze požadavek, aby uvedené údaje byly čitelné bez bližší specifikace daného pojmu. Při přípravě návrhu Nařízení č. 1169/2011, jehož hlavním cílem byla revize označování potravin, byla čitelnost zcela zásadní otázkou z toho důvodu, že, „*...nemá smysl stanovit povinnosti týkající se informací, jež mají být poskytovány spotřebiteli, pokud je tento nemůže využít [...] přezkum právních předpisů o označování nebude mít žádný přínos, jestliže nepovede*

⁹⁰ Znění čl. 9 odst. 1 písm. k) a l), Nařízení č. 1169/2011.

⁹¹ World Health Organisation, Food and Agriculture Organization of the United Nations: Food Labelling (Codex Alimentarius), fifth edition, Rome, 2007, dostupný z WWW: <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/010/a1390e/a1390e00.pdf> [2013-5-15].

⁹² Znění čl. 1 odst. 2. písm. k), Nařízení č. 1169/2011.

⁹³ Codex Alimentarius operuje s přídavným jménem „nepřijatelný“, ale dle mého názoru je v tomto kontextu vhodnější užití výrazu „nesrozumitelný“.

k čitelnějším etiketám.“⁹⁴ **Velikost písma** je jedním ze zásadních problémů souvisejících s čitelností údajů, není však aspektem jediným. I při dodržení dostatečné velikosti písma mohou být tvrzení nečitelná, není-li například zajištěno dostatečné barevné **odlišení písma a jeho pozadí**.⁹⁵ Nařízení proto stanovuje minimální velikost písma i povinnost kontrastu mezi tiskem a jeho pozadím.

4.4 Povinné údaje pro zabalené a nebalené potraviny

Na **zabalených** potravinách musí být uveden název osoby, která výrobek zabalila, název potraviny, údaj o množství, datum použitelnosti nebo minimální trvanlivosti, případně údaj o možnosti nepříznivého ovlivnění zdraví a prohlášení, pokud byla potravina ošetřena ionizací.⁹⁶ U určitých výrobců mohou být vyhláškami požadovány i další údaje (například pokud jde o masné výrobky., *Zabalený nakrájený masný výrobek musí být bezprostředně po zabalení označen datem zabalení a musí být prodán nejpozději v den následující po dni zabalení.*⁹⁷ U **nebalených** potravin se požaduje, aby vybrané údaje byly při nabízení k prodeji viditelně umístěny v písemné formě. Tím, že nejsou umístěny přímo na potravině, dochází v prodejnách s potravinami často k problému, že cedulka s názvem a množstvím potraviny není umístěna v těsné blízkosti výrobku a to vytváří u mnoha spotřebitelů nejistotu, který výrobek si kupují. U nebalených potravin musí být uveden alespoň název potraviny a datum použitelnosti nebo minimální trvanlivosti, případně údaj o možnosti nepříznivého ovlivnění zdraví a prohlášení, pokud byla potravina ošetřena ionizací. Stejně jako u zabalených potravin mohou být některé další údaje vyžadovány příslušnými komoditními vyhláškami.⁹⁸ U nebalených potravin bylo ponecháno právo členských států EU stanovit pravidla poskytování informací v závislosti na místních podmínkách a okolnostech. Například si lze všimnout, že u pekárenských výrobků je velmi často uvedeno prohlášení „vyrobena ze zmrazeného polotovaru“ nebo „rozmráženo“. Tento požadavek stanovený vyhláškou Ministerstva zemědělství v srpnu loňského roku je vznášen opět z důvodu

⁹⁴ EUR-LEX [online]. 2013. [cit. 2013-5-16], Pracovní dokument Komise č.52008SC0093, dostupné z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008SC0093:CS:HTML>.

⁹⁵ Tomuto tématu se blíže věnuje následující pátá část diplomové práce.

⁹⁶ Suková, I.: Průvodce označováním potravin, Praha: ÚZEI, 2008, str. 8.

⁹⁷ Znění §15 odst. 2, Vyhláška č. 326/2001 Sb., kterou se provádí § 18 písm. a), d), g), h), i) a j) zákona č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích, pro maso, masné výrobky, ryby, ostatní vodní živočichy a výrobky z nich, vejce a výrobky z nich.

⁹⁸ Suková, I.: Průvodce označováním potravin, Praha: ÚZEI, 2008, str. 8.

neuvádění spotřebitele v omyl. Mnoho provozovatelů potravinářských podniků totiž ve svých reklamách uvádí, že mají ve svých provozovnách pekárnu, ale již nedodávali, že pouze rozpékají zmražené pekárenské výrobky. Ráda bych také zmínila, že právě nebalené potraviny jsou častou příčinou projevů potravinové alergie. Po mém soudu by z toho důvodu měly být informace o případných alergenech poskytovány spotřebiteli i u nebalených potravin.

4.5 Shrnutí

Je třeba nalézt únosnou hranici mezi množstvím údajů a způsobem jejich uvedením na výrobku, které je nezbytné a žádoucí pro rozhodování spotřebitele a ochranu jeho zdraví a množstvím, které je již kontraproduktivní a běžný spotřebitel se tak v přebytku těchto informací ztrácí. Označování potravin by nemělo být pro spotřebitele zátěží, ale naopak pomůckou, aby si vybral potravinu v jím požadované kvalitě, velikosti balení nebo aby věděl, jak má danou potravinu skladovat. Uvádění údajů na potravinách by mělo být spotřebiteli vždy ku prospěchu a v tomto smyslu by měla být vykládána i všechna ustanovení týkající se označování potravin.

5 Změny související s poskytováním informací o potravinách

V této části se zaměřuji pouze na unijní rovinu označování potravin. Cílem je představit důvody vzniku Nařízení č. 1169/2011 upravující poskytování informací o potravinách spotřebitelům a zásadní změny, které přináší. Tyto změny se odráží i na rovině vnitrostátního práva členských států. Konkrétně v České republice je jedním z důsledků návrh novely zákona o potravinách, o kterém pojednává část sedmá.

5.1 Důvody nové úpravy

Obecné označování potravin bylo upraveno **rámcovou směrnicí 2000/13/ES**, o sblížení právních předpisů členských států týkajících se označování potravin, jejich obchodní úpravy a související reklamy. Protože se ale úpravy jednotlivých členských států v této oblasti značně lišily a většina ustanovení v této směrnici obsažených pocházela z roku 1978,⁹⁹ rozhodla se EU přistoupit k regulaci pomocí nařízení, aby byla zajištěna jednotná a zároveň moderní úprava odpovídající požadavkům spotřebitelů a reagující na vývoj trhu s potravinami. Snaha o sloučení horizontálních právních předpisů v jednom přímo aplikovatelném nařízení vyústila přijetím **Nařízení č. 1169/2011**. Nařízení se dotkne mnoha unijních předpisů. Ruší například výše zmíněnou rámcovou směrnici, směrnice o nutričním označování potravin nebo uvádění obsahu alkoholu anebo mění nařízení o výživových a zdravotních tvrzeních.¹⁰⁰ Prováděcí pravomoci k tomuto nařízení jsou svěřeny Komisi EU, která může přijmout prováděcí akty týkající se například způsobů vyjádření některých údajů pomocí piktogramů nebo symbolů namísto použití čísel či

⁹⁹ Tato směrnice je kodifikací původní směrnice Rady 79/112/EHS ze dne 18. prosince 1978, o sblížení právních předpisů členských států týkajících se označování potravin určených k prodeji konečnému spotřebiteli, jejich obchodní úpravy a související reklamy. Tzv. rámcové směrnice o označování potravin.

¹⁰⁰ Mění konkrétně směrnici 2000/13/ES, o sblížení právních předpisů členských států týkajících se označování potravin, jejich obchodní úpravy a související reklamy, směrnicí Rady 90/496/EHS, o nutričním označování potravin, směrnicí Komise 87/250/EHS, o uvádění obsahu alkoholu v procentech objemových na etiketách alkoholických nápojů určených k prodeji konečnému spotřebiteli, směrnicí Komise 2002/67/ES, o označování potravin obsahujících chinin a potravin obsahujících kofein, nařízení Komise 608/2004/ES, o označování potravin a složek potravin s přidanými fytosteroly, estery fytosterolů, fytostanolů nebo estery, směrnicí Komise 1999/10/ES, týkající se označování potravin ve vztahu k jejich prezentaci a reklamě. Nařízení mění: Nařízení Evropského parlamentu a Rady 1924/2006/ES, o výživových a zdravotních tvrzeních při označování potravin a nařízení Evropského parlamentu a Rady 1925/2006/ES, o přidávání vitaminů a minerálních látek a některých dalších látek do potravin.

slov, způsobů uvádění data minimální trvanlivosti, přesnosti uvedených hodnot týkajících se výživových údajů nebo jejich vyjadřování na jednu porci.¹⁰¹ Problém lze spatřovat v tom, že většina ustanovení tohoto nařízení není příliš podrobná a často odkazuje právě na výše zmíněné právní akty, které Komise teprve musí zpracovat.¹⁰² Odkazuje, na něco, co zatím ještě neexistuje, což způsobuje nejistotu u provozovatelů potravinářských podniků, jak mají být některá ustanovení vykládána.

5.2 Účinnost

Nařízení č.1169/2011 je platné od 13. prosince 2011 s tím, že se až na výjimky použije od **13. prosince 2014**. Toto tříleté přechodné období bylo stanoveno proto, aby provozovatelé potravinářských podniků mohli přizpůsobit označování svých výrobků novým požadavkům. Vzhledem k podstatným změnám požadavků na výživové označování (zejména v souvislosti s obsahem výživových údajů) zavedeným tímto nařízením, budou ustanovení týkající se výživových údajů účinná až od **13. prosince 2016**. Naopak dřívější použití (již 1. ledna 2014) bylo stanoveno u podmínek označení mletého masa.¹⁰³ V přechodných opatřeních je dále stanoveno, že výrobky uvedené na trh nebo opatřené etiketou před datem účinnosti jednotlivých ustanovení, smějí být uváděny na trh i pokud jsou v rozporu s požadavky tohoto nařízení avšak pouze do vyčerpání zásob, což představuje jednu z dalších úlev pro provozovatele potravinářských podniků.

5.3 Základní charakteristika

Nařízení č.1169/2011 sleduje cíle dosavadních právních předpisů v oblasti označování, ale snaží se tyto předpisy zjednodušit, aby se bylo zajištěno jejich snadnější dodržování a byly lépe **srozumitelné** pro subjekty, kterým jsou určeny, zejména, aby konečný spotřebitel snadno porozuměl informacím uvedeným na obalech potravin.¹⁰⁴ Zcela zásadním zůstává i nadále požadavek, aby byly potraviny označovány jasným, srozumitelným a **čitelným** způsobem. Studie prokazují, že jednou z hlavních příčin nespokojenosti spotřebitelů s označováním potravin je

¹⁰¹ Úvodní ustanovení, Nařízení č.1169/2011.

¹⁰² Na tento nedostatek upozorňovala i Ing. Suková. ve svém článku dostupném na WWW: <http://www.agronavigator.cz/default.asp?ids=177&ch=13&typ=1&val=117255> [2013-10-3].

¹⁰³ V části B přílohy V., Nařízení č.1169/2011.

¹⁰⁴ Proto je například vhodné použít při označování pojem „sůl“ namísto odpovídajícího názvu živiny „sodík“.

nečitelnost informací na etiketách. Právě čitelnost je jedním z ústředních témat tohoto nařízení. Protože jediné čitelná etiketa dává spotřebiteli možnost danou potraviny identifikovat, zvolit si takovou, která vyhovuje jeho individuálním stravovacím potřebám a vhodně ji použít. Nařízení č.1169/2011 není pouze jednostranně zaměřené na ochranu spotřebitele, ale snaží zbytečně nepřetěžovat provozovatele potravinářských podniků. Například považuje za vhodné, aby určité skupiny potravin, byly osvobozeny od povinného uvádění výživových údajů. Je tomu tak u nezpracovaných potravin (například zeleniny či ovoce) a dále u potravin, u nichž nejsou údaje o výživové hodnotě určujícím faktorem rozhodování spotřebitelů o koupi nebo potravin nebo jejichž balení je příliš malé na splnění požadavků týkajících se povinného označení.¹⁰⁵

5.4 Zásadní změny

Nařízení č. 1169/2011 přináší především změny v těchto čtyřech oblastech:

5.4.1 Čitelnost

Nařízení definuje čitelnost jako: „*fyzický vzhled informace, jehož prostřednictvím je informace vizuálně přístupná pro běžnou populaci a který je určen různými prvky, mimo jiné velikostí písma, odstupy mezi písmeny, odstupy mezi řádky, tloušťkou tahu písma, barvou písma, druhem písma, poměrem mezi výškou a šířkou písmen, povrchem materiálu a výrazným kontrastem mezi písmem a pozadím.*“¹⁰⁶ Původní návrh nařízení požadoval velikost písma 3 mm, konečná verze nařízení stanovuje povinnou minimální výšku 1,2 mm (zde se jedná o velikost malého písmene „x“) respektive 0,9 mm, pokud je největší plocha obalu nebo nádoby menší než 80 cm².¹⁰⁷ Ostatní aspekty čitelnosti není snadné takto přesně stanovit. Například posuzování kontrastu mezi písmem a pozadím nebude tak jednoznačné jako u dodržení velikosti písma a bude na prováděcí legislativě Komise (viz výše), aby tyto podmínky blíže specifikovala.

¹⁰⁵ Například u některých obalů a nádob je možné určité povinné údaje vypustit. Viz Znění čl. 16, Nařízení č.1169/2011.

¹⁰⁶ Znění čl. 2, odst. 2, písm. m), Nařízení č.1169/2011.

¹⁰⁷ Znění čl. 13 odst. 2 a 3, Nařízení č.1169/2011.

5.4.2 Oblast nutričního označení

Nařízení č.1169/2011 nově zavádí povinné označení výživových údajů **u všech potravin**. Výjimky představují pouze potraviny uvedené v příloze č. V. Takto osvobozenými potravinami jsou například koření, sůl, sladidla, potraviny s největší plochou obalu do 25 cm², arómata, pomocné látky apod. Toto nařízení se navíc nevztahuje na doplňky stravy a přírodní minerální vody, které jsou upraveny samostatnými směrnici.¹⁰⁸ Povinné výživové údaje obsahují informace o **energetické hodnotě** a dále o množství **šesti dalších živin**, kterými jsou tuky, nasycené mastné kyseliny, sacharidy, cukry, bílkoviny a sůl.¹⁰⁹ Dobrovolně je možné uvést pouze množství mononenasycených mastných kyselin, polynenasycených mastných kyselin, polyalkoholů, škrobů, vlákniny, vitaminů a minerálních látek.¹¹⁰ Tento taxativní výčet fakultativních nutričních údajů je stanoven v souladu s výše zmíněnými cíli nařízení, tedy především proto, aby i nutriční údaje byly pro spotřebitele jasné a srozumitelné a on nehledal pro něj důležité údaje mezi množstvím nepotřebných dobrovolně uváděných údajů. Všechny nutriční údaje se zásadně uvádějí **v tabulce** (pouze pokud je na obalu nedostatek místa, lze je uvést v řadě za sebou)¹¹¹ a ve stejném zorném poli. Původní návrh nařízení předpokládal povinnost uvádět tyto údaje na přední straně obalu. Považují však za dostačující a vhodné, že Nařízení č. 1169/2011 to připouští jako možnost (lze je na přední straně obalu zopakovat) a nestanovuje to jako povinnost. Domnívám, že na přední straně obalu tyto údaje spíše ruší spotřebitelovu pozornost, protože primárně spotřebitel vyhledává název výrobku, jeho množství a až poté se většinou zabývá nutričními údaji.

Výživové údaje jsou uvedeny **na 100 g nebo 100 ml**, nicméně Nařízení č. 1169/2011 umožňuje vyjádření těchto údajů i v přepočtu na jednu porci nebo na jednotku spotřeby (tzv. „**GDA**“).¹¹² V případě použití GDA se musí v těsné blízkosti tohoto nutričního značení nacházet prohlášení: „*Referenční hodnota příjmu u*

¹⁰⁸ Znění čl. 29 odst. 1, Nařízení č. 1169/2011.

¹⁰⁹ Znění čl. 30 odst. 1, písm. a) a b), Nařízení č. 1169/2011. Soubor těchto údajů je někdy nazýván „velká sedmička“ povinných výživových údajů.

¹¹⁰ Znění čl. 30 odst. 2, Nařízení č. 1169/2011.

¹¹¹ Znění čl. 34 odst. 1 a 2, Nařízení č. 1169/2011.

¹¹² Znění čl. 33, Nařízení č. 1169/2011. *Guideline daily amounts*, neboli doporučené denní množství. Dále jen „GDA“.

průměrné dospělé osoby (8 400 kJ/2 000 kcal)“.¹¹³ Opět bude v působnosti Komise, stanovit pravidla pro specifikaci velikosti porcí i pro přesný vzhled ikon GDA.¹¹⁴

5.4.3 Značení alergenů

Povinné označování alergenů zavedla v roce 2003 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/89/ES.¹¹⁵ Nařízení č. 1169/2011 v této oblasti nepřináší zásadní obsahové změny. Navíc požaduje pouze (jak bylo již uvedeno v předchozí kapitole) zvýraznění alergenů tak, aby byly jasně **odlišeny od ostatních složek** uvedených v seznamu, například typem či stylem písma nebo barvou pozadí.

5.4.4 Změny v označování původu výrobku

Označení původu je v EU v současné době povinné pro hovězí maso a výrobky z hovězího masa především v důsledku tzv. „nemoci šílených krav“ (BSE¹¹⁶). Ukázalo se však, že původ masa má pro spotřebitele v EU zásadní význam. Jelikož je v EU značně rozšířena konzumace i jiného než hovězího masa, především **masa vepřového, skopového, kozího** nebo **drůbežího**, zavádí Nařízení č. 1169/2011 novou povinnost označovat i původ těchto druhů mas.¹¹⁷ Ministerstvo zemědělství však plánuje zpřísnit označování původu masa nad požadavky toho nařízení. Důvodem je snaha ochránit české spotřebitele před nekvalitním masem například ze sousedního Polska.¹¹⁸

5.5 Shrnutí

Nařízení č. 1169/2011 je vyústěním snahy o sloučení četných horizontálních právních předpisů v oblasti poskytování informací spotřebitelům v jedno přímo aplikovatelné nařízení, kterým má být zajištěna jednotná a moderní úprava odpovídající vývoji trhu, vývoji moderních technologií a požadavkům spotřebitelů.

¹¹³ Znění čl. 32 odst. 5, Nařízení č. 1169/2011.

¹¹⁴ Znění čl. 33 odst. 5, Nařízení č. 1169/2011.

¹¹⁵ Směrnice, kterou se mění směrnice 2000/13/ES, pokud jde o uvádění složek přítomných v potravinách.

¹¹⁶ Bovinní spongiformní encefalopatie.

¹¹⁷ Příloha XI., Nařízení č. 1169/2011.

¹¹⁸ Tento požadavek souvisí s nedávnou aférou výskytu koňského masa v některých uzeninách, kde tato složka nebyla deklarována nebo s výskytem posypové soli v masných výrobcích z Polska. Viz Tisková zpráva Ministerstva zemědělství ze dne 26. 9. 2013, dostupná z WWW: http://eagri.cz/public/web/mze/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/x2013_ministerstvo-zemedelstvi-a-komora.html.

Nakolik je tato úprava komplexní, jasná a zdařilá bude však možné posoudit až s odstupem času od účinnosti tohoto nařízení.¹¹⁹

Nařízení č. 1169/2011 považuji za velmi významný krok, který se podařil i přes výraznou lobby provozovatelů potravinářských podniků nesouhlasících především s novou úpravou čitelnosti etiket potravin. Domnívám se, že do budoucna by bylo ideální přijmout potravinový kodex EU, který by slučoval všechny právní předpisy související s potravinovým právem nebo alespoň vytvořit soubor, který by tyto normy vyčleňoval, poskytoval souborný název a objasňoval systematiku a souvztažnost unijních pramenů v této oblasti. Zajistil by tak členským státům i samotným spotřebitelům přehled o normách regulujících potraviny, které jsou nyní roztříštěny v nepřehledném množství nařízení a směrnic.

¹¹⁹ Především jeho převážné části dne 13. 12. 2013.

6 Některé právní aspekty výživy a zdraví

Problematicke správné výživy je sice v současné době mezi spotřebiteli věnována velká pozornost, přesto se však většina lidí zdravě nestravuje. Jedním z řešení, která by mohla vést ke zlepšení této situace je zvyšování informovanosti spotřebitele, kterou lze mimo jiné zajistit povinným uváděním údajů na obalech, zejména výživových údajů, výživových tvrzení a zdravotních tvrzení.

6.1 Výživové údaje¹²⁰

Výživovými údaji se rozumí informace o energetické hodnotě nebo energetické hodnotě a jedné nebo více následujících živinách: tucích, sacharidech, soli, vláknině, bílkovinách a vitamínech nebo minerálních látkách.¹²¹ Nařízení č. 1169/2011 požaduje uvádění tzv. **“velké sedmičky”** povinných výživových údajů, kterými jsou energetická hodnota, množství tuků, nasycených mastných kyselin, sacharidů, cukrů, bílkovin a soli.¹²² Výživové údaje se uvádí ve formě **tabulky** obsahující množství obsažené energie a živin. Nařízení č. 1169/2011 zachovává požadavek, aby byly povinné údaje o výživové hodnotě i nadále vyjádřeny na 100 g či 100 ml v zájmu porovnatelnosti výrobků v různě velkých baleních. Do budoucna se však počítá i s možností používání alternativních vyjádření jako jsou grafické vyjádření nebo symboly, které mohou spotřebitelům pomoci lépe porozumět výživovým údajům.

Nařízení č. 1169/2011 zavádí tedy dobrovolný druh značení výživových údajů tzv. **GDA**, který je však již v současné době hojně užíván v celé EU. Potravinářská komora ČR považuje GDA za jednoduché a přehledné značení, které uvádí obsah energie a živin v jedné porci potravin či nápoje a podíl této porce na doporučeném denním množství energie a živin. Tento jednotný standard značení výrobků má spotřebitelům usnadnit orientaci v široké nabídce potravin a nápojů a pomoci při

¹²⁰ Současná úprava je představována Nařízením EU o výživových a zdravotních tvrzeních při označování potravin č.1924/2006 (která bude zrušena právě Nařízením č. 1169/2011) a dále Vyhláškou o označování výživové hodnoty potravin 450/2004 Sb., kterou se transponují směrnice EU: Směrnice Rady 90/496/EHS ze dne 24. září 1990 o nutričním označování potravin., Směrnice Komise 2003/120/ES ze dne 5. prosince 2003, kterou se mění směrnice Rady 90/496/EHS o nutričním označování potravin, Směrnice Komise 2008/100/ES ze dne 28. října 2008, kterou se mění směrnice Rady 90/496/EHS o nutričním označování potravin, pokud jde o doporučené denní dávky, převodní faktory pro energetickou hodnotu a definice.

¹²¹ Příloha I, Nařízení č. 1169/2011.

¹²² Znění čl. 30 odst 1 písm. a) a b), Nařízení č. 1169/2011.

sestavování vyváženého jídelníčku.¹²³ GDA nekategorizuje potraviny na zdravé a nezdravé, ale pouze informuje o podílu živin a energie, což považují za žádoucí, protože spotřebitel by se měl sám zajímat o to, které potraviny jsou pro jeho zdraví vhodné a ne jen slepě následovat tvrzení na obalech. Často používané GDA však není jedinou alternativou nutričního označování. Například ve Švédsku se používá **symbol „klíčové dírky“** označující vysoce kvalitní potraviny s nízkým obsahem tuku nebo bohatými na vlákninu. Ve Finsku je užíván **symbol srdce** označující potraviny prospěšné pro kardiovaskulární systém. Ve Velké Británii se můžeme setkat s označením **„semafor“**, kdy výšku hladiny tuků, nasycených tuků, cukru a soli v potravine znázorňují barvy červená (vysoká hladina), oranžová (střední), zelená (nízká).¹²⁴

Výživové údaje budou muset být od účinnosti Nařízení č. 1169/2011 povinně uváděny **na všech potravinách** s výjimkou těch, které jsou od tohoto požadavku osvobozeny (například byliny, enzymy, sůl, arómata atd.).¹²⁵ V tom lze spatřovat výraznou změnu oproti současné účinné úpravě, která vyžaduje uvádění výživových hodnot pouze v případech, kdy je zdůrazněn zvláštní charakter potraviny, tedy konkrétně u potravin pro zvláštní výživu,¹²⁶ doplňků stravy¹²⁷ a potravin, na nichž jsou uvedena výživová či zdravotní tvrzení.¹²⁸

6.2 Výživová tvrzení

Výživovým tvrzením je každé tvrzení, přikládající potravine určité prospěšné výživové vlastnosti v důsledku její energetické hodnoty nebo živin v ní obsažených.¹²⁹ Například tvrzení „s nízkou energetickou hodnotou“, „bez energetické hodnoty“, „bez tuku“, „bez přidaných cukrů“ apod. O výživové tvrzení se však nejedná v případech, kdy jsou některým druhům potravin legislativně přiděleny názvy obsahující výraz vyjadřující množství tuku ve výrobku, který má představovat

¹²³ Více na <http://www.gda.cz/>

¹²⁴ Suková, I.: Trendy v potravinové legislativě EU, Praha: ÚZPI, 2006, str. 17-21.

¹²⁵ Příloha V., Nařízení č. 1169/2011.

¹²⁶ Například potraviny určené pro kojence, sportovce, bezlepkové atd. viz Vyhláška č. 54/2004 Sb., o potravinách určených pro zvláštní výživu a o způsobu jejich použití.

¹²⁷ Viz Vyhláška č. 225/2008 Sb., kterou se stanoví požadavky na doplňky stravy a na obohacování potravin.

¹²⁸ Znění § 6 odst. 1 písm. m) zákona č. 110/1997 Sb.

¹²⁹ Znění čl. 2, odst. 4, Nařízení 1924/2006/EU, o výživových a zdravotních tvrzeních při označování potravin.

druhový znak kvality (například vysokotučný sýr, nízkotučné mléko, kakao se sníženým obsahem tuku).¹³⁰ Pro zajímavost uvádím, že používání těchto tvrzení je omezeno například směrnicí o potravinách pro nízkoenenergetickou výživu ke snižování hmotnosti,¹³¹ která umožňuje používání tvrzení, která odkazují na snížení pocitu hladu nebo zvýšení pocitu sytosti, pouze pokud jsou tato tvrzení založena na obecně přijímaných vědeckých důkazech a jsou správně chápána běžným spotřebitelem. Tato podmínka je stanovena především proto, aby výrobci nezvyšovali atraktivitu svých potravinových výrobků uváděním nepodložených tvrzení, že určitá potravina zvýší pocit sytosti nejčastěji odkazováním na její nízký glykemický index. Údaje o hodnotě glykemického indexu jsou stále častěji vyhledávány spotřebiteli, kteří se snaží snižovat svoji hmotnost.

6.3 Zdravotní tvrzení

Zdravotním tvrzením je každé tvrzení, které uvádí nebo naznačuje existenci souvislosti mezi potravinou nebo některou z jejích složek a zdravím.¹³² Tato zdravotní tvrzení se dělí na tzv. „tvrzení o snížení rizika onemocnění a tvrzení týkající se vývoje a zdraví dětí“ podléhající **schválení Evropským úřadem pro bezpečnost potravin** a ostatní zdravotní tvrzení - tzv. „tvrzení funkční“, na jejich uvádění jsou kladeny podstatně menší nároky. Nepodléhají schválení, nicméně musejí být obsažena v **národních seznamech**, které jednotlivé členské státy poskytují Komisi EU.¹³³

6.4 Evropské projekty související s nutričním označováním potravin

V souvislosti s označováním potravin stojí za pozornost dva projekty EU. Jejich význam spočívá především v tom, že výsledky těchto výzkumných projektů slouží jako podklady pro unijní normotvorbu v oblasti nutričního označování potravin a určují směr, kterým by se budoucí úprava měla ubírat.

¹³⁰ Suková, I.: Průvodce označováním potravin, Praha: ÚZEI, 2008, str. 15

¹³¹ Směrnice Komise 96/8/ES, o potravinách pro nízkoenenergetickou výživu ke snižování hmotnosti.

¹³² Znění čl. 2 odst. 5, Nařízení 1924/2006/EU, o výživových a zdravotních tvrzeních při označování potravin.

¹³³ Viz znění čl. 13 odst. 2, Nařízení 1924/2006/EU, o výživových a zdravotních tvrzeních při označování potravin.

Tříletý výzkumný projekt **FLABEL**¹³⁴ uskutečněný v letech 2008 až 2011 byl prvním výzkumným projektem zaměřeným na nutriční značení potravin. Jeho cílem bylo posoudit, jak může poskytováním informací o nutričním složení pomoci spotřebitelům ve výběru zdraví prospěšných potravin. Konsorcium třinácti partnerských týmů z osmi členských zemí EU (složených z odborníků z akademické sféry, obchodu, malých podniků i neziskových organizací) bylo také povoláno, aby vytvořilo vědecký základ pro používání nutričních informací na obalech. Z výsledků tohoto projektu uveřejněných v lednu roku 2012 vyplývá, že zdravotní motivace je významným podnětem k využívání údajů o výživové hodnotě. Klíčové živiny jsou spotřebitelé schopni správně posoudit, ale doplňkové informace, jako jsou například tzv. zdravotní loga, využívají minimálně. Z výzkumu vyplývá, že spotřebitel má zájem o informace o nutričním složení a na jejich základě je schopen posoudit, který výrobek je zdravější. Problém však spočívá v tom, že spotřebitel často nemá dostatek motivace, aby tyto pro zdraví příznivější výrobky nakoupil.¹³⁵

Na výsledky projektu FLABEL navazuje projekt **CLYMBOL**¹³⁶, který zkoumá roli tvrzení a symbolů souvisejících se zdravím na chování spotřebitelů.¹³⁷ Jeho hlavními cíly je určit nejen jak jsou zdravotní tvrzení a symboly chápány spotřebiteli, ale i jak jsou tato tvrzení schopna ovlivnit prodej a spotřebu jimi označených výrobků.¹³⁸ Tento výzkumný projekt započal v září loňského roku a do roku 2016 mají týmy ze čtrnácti členských států zkoumat, zda spotřebitel dává při nákupu přednost značce potravin zaměřené na zdraví. Empirické studie jsou prováděny ve spolupráci s velkými potravinovými řetězci. Hlavním partnerem projektu je například společnost Globus.¹³⁹

6.5 Shrnutí

Závěrem bych chtěla uvést, že v poslední době jsou zvyšovány požadavky na označování potravin z důvodu ochrany zdraví spotřebitele, která v sobě zahrnuje nejen ochranu před zdravotní nezávadností potravin, ale také prevenci obezity a

¹³⁴ *Food Labelling to Advance Better Education for Life.*

¹³⁵ Více na http://flabel.org/en/upload/EUFIC_FLABEL_ResultsFlyer.pdf.

¹³⁶ Jehož název je odvozen od složeniny anglických výrazů „claims“ (tvrzení) a „symbols“ (symboly).

¹³⁷ *Role of health related claims and symbols in consumer behaviour.*

¹³⁸ Více o projektu na <http://www.clymbol.eu/>.

¹³⁹ Více o partnerech projektu CLYMBOL na <http://www.clymbol.eu/partners.html>.

chorob způsobených potravinami. Správná výživa a boj proti obezitě jsou součástí politik veřejného zdraví všech Evropských států.¹⁴⁰ Není možné spotřebiteli diktovat, které potraviny by měl konzumovat, ale pokud se sám rozhodne stravovat se dle zásad zdravé výživy, regulace označování potravin (zejména nutričních údajů a údajů o složení) mu zajišťuje dostatečnou informovanost o potravinách při sestavování jeho vyvážené stravy. Označování potravin tedy poskytuje možnost, nicméně konečné rozhodnutí a odpovědnost zůstává stále v rukou spotřebitele. Ze závěrů projektu FLABEL vyplývá, že bariérou při výběru potravin často není nedostatek informací na obalech potravin nebo neschopnost spotřebitele tyto údaje vyhodnotit, ale právě nedostatečný zájem samotných konzumentů o jejich vlastní zdraví.

¹⁴⁰ O jednom ze specifických nástrojů řešení problematiky obezity ve Francii budu pojednávat v osmé části této práce.

7 Novela zákona o potravinách

7.1 Důvody vzniku

Významným impulzem k vytvoření návrhu novely zákona o potravinách bylo vydání **Nařízení č.1169/2011** týkajícího se označování potravin, o kterém pojednává pátá část diplomové práce. Cíle tohoto návrhu jsou shodné s cíly Nařízení č.1169/2011, tedy zvýšení ochrany zdraví spotřebitelů a zlepšení informovanosti konečného spotřebitele. Souvislost těchto dvou právních předpisů lze pozorovat i v tom, že novela by měla být účinná od 13. 12. 2014, tedy současně s účinností převážné části Nařízení č.1169/2011. Pokud by byla účinná dříve, znamenalo by to zbytečné zatěžování provozovatelů potravinářských podniků a tedy kladení přísnějších nároků než požaduje zmíněné nařízení. Je však třeba zmínit, že přímou návaznost na tuto novelu má i **novela zákona o Státní zemědělské a potravinářské inspekci**¹⁴¹, která má mimo jiné umožnit rychlejší reakce státu v případě potravinových krizí, jakou byla například nedávná metanolová aféra a zvýšit efektivitu kontroly a ochrany spotřebitelů. Za významné zvýšení kompetencí toho dozorového orgánu pak považují především to, že bude moci uložit opatření, kterými pozastaví potraviny nebo uloží povinnost provádět na náklady kontrolované osoby rozboru v laboratoři nejen u nebezpečných nebo zdravotně závadných potravin, ale nově i u potravin nejakostních či klamavě označených.¹⁴²

Hlavním cílem této novely z dílny Ministerstva zemědělství je tedy v poslední době velmi akcentovaná ochrana spotřebitelů související s potravinami. Tento cíl lze sledovat i v kroku Ministerstva zemědělství, kterým zřídilo webový portál www.potravinynapranyri.cz, kde spotřebitele upozorňuje na nejakostní, falšované a

¹⁴¹ Zákon č. 146/2002 Sb., o státní zemědělské a potravinářské inspekci a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁴² Ing. Petr Bendl, Tisková konference k návrhu novely zákona o potravinách ze dne 13. 11. 2012, [cit. 2013-5-23], dostupné z WWW:

http://eagri.cz/public/web/file/179896/TK_Novela_zakona_o_potravinach.pdf.

nebezpečné potraviny.¹⁴³ Změny zákona o potravinách, které má novela přinést jsou jak technického charakteru, tak charakteru věcného.¹⁴⁴

7.2 Technické změny

Zásadní technickou změnou je především sjednocení používané terminologie (například „uvádění potraviny na trh“ namísto původního výrazu „uvádění do oběhu“) a dále novela ruší ta ustanovení zákona, která by po účinnosti Nařízení č.1169/2011 byla duplicitní. Není žádoucí, aby zákon upravoval věc již upravenou právem EU, v tomto případě přímo použitelným nařízením (například datum použitelnosti, arómata, označování balených potravin apod.). Zákon o potravinách bude tedy zahrnovat pouze ty oblasti, které Nařízení č. 1169/2011 neupravuje nebo k jejichž provedení toto nařízení výslovně zmocňuje.

7.3 Věcné změny

Novela zákona o potravinách nejen upřesňuje požadavky pro provozovatele potravinářských podniků, ale zpřesňuje a upravuje i kompetence dozorových orgánů v oblasti potravinového práva. Hlavními věcnými změnami návrhu novely zákona o potravinách jsou: **zvětšení minimální velikost písma** na minimálně 1,2 mm včetně zajištění požadavku na odlišení kontrastu tisku a pozadí; při uvádění **alergenních látek** musí být informace o přítomnosti alergenů na obale jasně odlišeny od ostatních údajů; **výživové údaje** uvádějící údaje o energetických hodnotách, obsahu tuku, cukru a soli musejí být uvedeny **na všech potravinách**; zavádí povinné uvádění **země původu nově u masa** vepřového, drůbežího a skopového. Dále zpřesňuje a upravuje **kompetence dozorových orgánů** a svěřuje výkon kontroly zvěřiny ve stravovacích zařízeních Státní veterinární správě.¹⁴⁵ V této souvislosti byla započata příprava novely zákona, která by sloučila Státní veterinární správu a Státní zemědělskou a potravinářskou inspekci v **jeden dozorový orgán**. V neposlední řadě

¹⁴³ Nejedná se o závazná stanoviska Státní zemědělské a potravinářské inspekce k aplikaci právních předpisů v oblasti potravinového práva, ale pouze o informace pro veřejnost. Více na www.potravinynapranari.cz.

¹⁴⁴ Ing. Petr Bendl, Tisková konference k návrhu novely zákona o potravinách ze dne 13. 11. 2012, [cit. 2013-5-23], dostupné z WWW:

http://eagri.cz/public/web/file/179896/TK_Novela_zakona_o_potravinach.pdf.

¹⁴⁵ Zvěřina je dnes kontrolována dvěma dozorovými orgány dvou různých Ministerstev, Státní veterinární správou v oblasti zemědělství a v oblasti zdravotnictví a stravování hygieniky. Docházelo mezi nimi ke složitému a neefektivnímu předávání informací.

tato novela **zvyšuje horních hranice sankcí** za nedodržování povinností administrativní povahy, kdy bude možné uložit sankci do 3 milionů Kč¹⁴⁶ a za nedodržení podmínek jakosti, označování nebo jiných povinností vyplývajících z právních předpisů EU až do 10 milionů Kč.¹⁴⁷ Tyto sankce by tak měly mít primárně preventivní (odstrašující) efekt. Právě zvyšování sankcí bylo hlavním středem zájmu médií v souvislosti s pojednáváním návrhu této novely, což může být jistě zajímavé pro širokou veřejnost, ale v kontextu celé novely není zvýšení těchto sankcí změnou nejpodstatnější.

7.4 Úprava kompetencí dozorových orgánů

Nyní jsou kompetence dozoru rozděleny **mezi Státní veterinární správu** (dále jen „SVS“) a **státní zemědělskou a potravinářskou inspekci** (dále jen „SZPI“) tak, že hlavní dozor vykonává SVS, zatímco SZPI vykonává dozor zbytkový, tedy v oblastech, které nekontroluje SVS. Nově bude zpřesněno, že SVS bude disponovat kompetencemi v oblasti potravin živočišného původu a SZPI v oblasti potravin rostlinného původu.

Velké spory však vyvolal **původní návrh** novely především v bodech týkajících se rozdělení kompetencí dozoru **mezi Ministerstvo zemědělství a Ministerstvo zdravotnictví**, kdy předpokládal, že by Ministerstvo zemědělství (respektive SVS a SZPI) vykonávalo dozor v oblasti potravin rostlinného a živočišného původu, včetně stravovacích služeb otevřeného typu¹⁴⁸ a Ministerstvo zdravotnictví (prostřednictvím krajských hygienických stanic) dozor při ohrožení zdraví lidí a šíření infekcí v provozech stravovacích služeb uzavřeného typu,¹⁴⁹ čímž by vytvářel dva režimy a tím rozčleňoval strážníky do dvou skupin. Nejvíce se původní návrh novely **nezamlouval Ministerstvu zdravotnictví**. Zejména proto, že Ministerstvo zemědělství mělo přebrat část práce hygieniků v oblasti kontroly potravin v restauracích a občerstveních, tedy stravovacích službách otevřeného typu. Ministerstvo zdravotnictví vypracovalo dokument nazvaný *„Deset důvodů, proč odmítnout novelu*

¹⁴⁶ Současná úprava připouští sankci do 1 milionu Kč.

¹⁴⁷ Ze současných 3 milionů Kč.

¹⁴⁸ Například restaurace.

¹⁴⁹ Například školní jídelny.

zákonu o potravinách“,¹⁵⁰ kde nesouhlasilo s tím, že by dozor nad ochranou veřejného zdraví v této oblasti měl být místo krajským hygienickým stanicím svěřen **do rukou „nelékařů“** (osob bez zdravotnického vzdělání) v dozorových orgánech Ministerstva zemědělství. Tyto osoby na rozdíl od pracovníků krajských hygienických stanic postrádají ty kompetence, které jsou vázány výhradně na zdravotnické vzdělání (například oprávnění provádět epidemiologická šetření nebo nahlížet a pořizovat výpisy ze zdravotní dokumentace) a nemohou proto účinně posuzovat zdravotní stav personálu, který manipuluje s potravinami. Dále Ministerstvo zdravotnictví kritizuje to, že by ve stravovacích nově prováděly **kontrolu tři orgány** (SZPI, SVS a státní hygiena) namísto jednoho. Nesouhlasí ani s umělým vytvářením **dvou kategorií strážníků**, tedy strážníků otevřeného a uzavřeného typu stravovacích služeb nemající v EU obdoby. Navíc spatřuje jistý **střet zájmu** v tom, že by jeden resort (Ministerstvo zemědělství) kontroloval výrobu potravin a zároveň dohlížel nad jejich nezávadností.¹⁵¹

Návrh zákona **přijatý vládou** dne 2. 5. 2013 je kompromisem mezi požadavky Ministerstva zemědělství a Ministerstva zdravotnictví. Rezort zdravotnictví si **zachová kontrolu ve stravovacích službách**. Pouze co se týče kontroly zvěřiny, bude tyto kompetence vykonávat Ministerstvo zemědělství, přesněji SVS. Ministr zdravotnictví Leoš Heger na to reagoval takto: „*Výsledek dnešního jednání vlády o zákonu o potravinách je pro nás přijatelným kompromisem, který rozhodně není výsledkem tlaku úředníků, ale činem zdravého rozumu. Veřejné zdraví je z logiky věci i pojmu samotného záležitostí medicínskou, k níž má mnohem blíže než k postupům úřednickým.*“¹⁵² Ministerstvo zemědělství, jakožto předkladatel zákona, bylo s návrhem novely přijatým vládou rovněž spokojeno. K novince, že SVS bude moci provádět kontrolu podávání **zvěřiny ve stravovacích službách**, uvedl ministr zemědělství Petr Bendl následující: „*Jde o logické uzavření kontrolního řetězce v oblasti zvěřiny. Kontrolu budou provádět inspektoři s příslušným vzděláním a zvýší se tím efektivita dozoru, protože nebude nutné složitě předávat kontrolní zjištění mezi*

¹⁵⁰ Ministerstvo zdravotnictví [online]. 2013. [cit. 2013-5-23], Článek Deset důvodů, proč odmítnout novelu zákona o potravinách, dostupné z WWW: http://www.mzcr.cz/dokumenty/novela-zakona-o-potravinach-z-pohledu-Ministerstva-zdravotnictvi_7778_1.html.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Ministerstvo zdravotnictví [online]. 2013. [cit. 2013-5-23], Tisková zpráva Ministerstva zdravotnictví ze dne 2. 5. 2013, dostupné z WWW: http://www.mzcr.cz/dokumenty/reakce-ministra-zdravotnictvi-leose-hegera-na-dnesni-schvaleni-navrhu-zakona-o-p_7788_1.html

dozorovými orgány.“¹⁵³ Ministerstvo zemědělství navíc v budoucnu plánuje sloučení svých kontrolních orgánů (SVS a SZPI) v jediný orgán. Přijatý návrh tedy zachovává většinu toho, co bylo obsaženo v původním vládním návrhu, avšak zapracovává výše zmíněný kompromis kompetencí v oblasti dozoru nad stravovacími službami.

7.5 Shrnutí

I přes výše zmíněné úpravy kompetencí dozorových orgánů, zůstává hlavním cílem novely zákona o potravinách posílení ochrany zdraví spotřebitelů a zajištění jejich informovanosti. Zapracovává požadavky na označování dané právními předpisy EU (zejména Nařízením č. 1169/2011, se kterým by měla mít shodnou účinnost). Česká republika touto novelou plní své povinnosti vyplývající jí z členství v EU tím, že uvádí do souladu vnitrostátní předpisy s předpisy unijními, ale zároveň se snaží řešit v posledních letech velmi ožehavé téma „šizení“ potravin ze strany výrobců. Zákazníci i odborníci se shodují, že potraviny prodávané v Česku jsou drahé a nekvalitní. Není neobvyklé, že stejná potravina stejné značky je v zahraničí mnohem kvalitnější a někdy i levnější než v ČR. Stále častěji se objevují informace o tom, že výrobci vyrábějí podle stejných receptur kvalitnější jídlo pro Němce a méně kvalitní pro Čechy. Například kečup v Německu obsahuje více procent rajčat než shodná značka kečupu v České republice. Každá mince má však dvě strany. Výrobci totiž využívají toho, že většina českých spotřebitelů se příliš nezajímá o to, co jí a že hlavním faktorem rozhodování spotřebitelů je cena a kvantita potravin namísto kvality. Pokud by spotřebitelé takovéto výrobky nekupovali, tak by byli výrobci nuceni jejich kvalitu zvýšit. Jak však vyplývá ze současné situace, poptávka po nekvalitních potravinách je bohužel v České republice stále vysoká. Proto jsou čeští spotřebitelé na předních příčkách mezi národy konzumujícími masné výrobky „bez masa“ nebo čokoládové pochoutky, které mají s čokoládou pramálo společného. Změny v označování potravin zavedené Nařízením č. 1169/2011 a tato novela zákona o potravinách mají za cíl usnadnit spotřebiteli přístup k informacím o výrobku a tím ho motivovat, aby se o kvalitu, původ a složení výrobku více zajímal a mohl tak učinit informované rozhodnutí, který výrobek si vybere.

¹⁵³ Ministerstvo zemědělství [online]. 2013.[cit. 2013-5-23], Tisková zpráva Ministerstva zemědělství ze dne 2. 5. 2013, dostupné z WWW: http://eagri.cz/public/web/mze/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/x2013_ministr-zemedelstvi-napisy-na.html.

Pokud bude návrh novely zákona o potravinách schválen, bude představovat jednu z největších změn v potravinovém právu České republiky za posledních patnáct let, tedy od přijetí zákona o potravinách. Bude představovat nejen změny v povinnostech provozovatelů potravinářských podniků, ale bude mít vliv na celý potravinářský průmysl. Působnost zákona o potravinách pak bude dopadat na všechny fáze výroby, zpracování a distribuce potravin. Toto vše je logickým důsledkem provázanosti české úpravy s potravinovým právem EU, tedy že významná změna v rovině unijní, která je reprezentována Nařízením č. 1169/2011 musí mít zásadní odraz i na úrovni národní.

8 Francouzské potravinové právo

Francie je největším výrobcem a vývozcem zemědělských plodin a výrobků v Evropě a obdělávaná orná půda zabírá více než třetinu jejího území. Je také zemí vysoké gastronomie. Z toho důvodu si velmi zakládá na ochraně svého zemědělského a zejména pak potravinářského sektoru. Francouzské potraviny mají atributy nejkvalitnějších v celé Evropské unii.¹⁵⁴

Jelikož je Francie rovněž členským státem Evropské unie,¹⁵⁵ je její právní úprava potravinového práva, harmonizovaná směrnicemi a nařízeními EU, obdobná jako v České republice. Pokud jde o označování potravin, kterému je věnována třetí kapitola této práce, řídí se taktéž Nařízením č.1169/2011. Z toho důvodu v této části pouze stručně představuji významné instituce a stěžejní prameny vnitrostátní právní úpravy potravinového práva ve Francii se zaměřením na zajišťování bezpečnosti potravin. Je však nutné zdůraznit, že i přes narůstající unifikaci právních řádů členských států přetrvávají jisté rozdíly mezi úpravou českého a francouzského potravinového práva. Proto jsem se zaměřila na dvě pro Francii specifické oblasti. Jednu související s výživou a druhou s gastronomií. Podrobněji se tedy zabývám zavedením tzv. „limonádové daně“, která představuje konkrétní specifický nástroj vztahující se k části šesté této diplomové práce, kterým se Francie snaží bojovat proti narůstajícím problémům obezity. V úplném závěru této části předkládám úvahy o existenci gastronomického práva.

8.1 Principy zajišťování bezpečnosti potravin

Nedávný vývoj ve způsobu výroby potravin, uvádění na trh, zvyšování spotřeby a také potravinové aféry jakou byla například krize z důvodu nemoci šílených krav (tzv. BSE), změnily obrysy francouzské zdravotní politiky v souvislosti s bezpečností potravin. Obdobně jako v celé EU, vystupuje výrazně do popředí ochrana zdraví spotřebitelů s důrazem na zvyšování jakosti potravin. Zvyšuje se podíl právních předpisů EU s přihlédnutím k předpisům pro bezpečnost potravin

¹⁵⁴ Zajímavostí je, že ve Francii (například oproti sousednímu Německu) není takový zájem o to, aby potraviny nesly bioznačení. Samotní Francouzi to odůvodňují tím, že jsou jejich potraviny přirozeně vysoce kvalitní a jejich zemědělství je ekologické, a proto je pro ně takové označení zbytečností.

¹⁵⁵ S tím rozdílem, že Francie stála u zrodu Evropských společenství a byla rovněž zakládajícím státem EU, jejímž členem se Česká republika stala až v roce 2004.

v souvislosti s mezinárodním obchodem.¹⁵⁶ Politika bezpečnosti potravin je v současnosti ve Francii založena na dvou principech. Prvním je princip **odděleného posouzení a řízení rizik**, který vedl k vytvoření Francouzské agentury pro bezpečnost potravin.¹⁵⁷ Tento princip umožňuje oddělit politická rozhodnutí (tedy řízení) a posuzování rizik. Jejich posuzování tak probíhá na základě znaleckých posudků, což zaručuje větší objektivitu a odbornost. Druhým je princip **komplexního přístupu** k bezpečnosti potravin (někdy též nazývaný jako "z farmy na vidličku" nebo "z pole na talíř"). Tento celkový přístup předpokládá úplné pokrytí potravinového řetězce nejen z hlediska regulace, ale i z hlediska kontrol.¹⁵⁸

8.2 Hlavní instituce francouzského potravinového práva a rozdělení jejich kompetencí

Jak na úrovni institucionální, tak na úrovni právní regulace má zajišťování bezpečnosti potravin ve Francii historicky dva hlavní cíle: **předcházet podvodným jednáním** a provádět **kontrolu hospodářských zvířat**. Ty vedly k vytvoření dvou samostatných služeb v oblasti předcházení podvodům a veterinárních služeb, jež současně zodpovídají za zajišťování bezpečnosti potravin. Jsou jimi **Generální ředitelství pro výživu**,¹⁵⁹ které na základě Zemědělského zákoníku¹⁶⁰ odpovídá za hygienu produktů živočišného i rostlinného původu a dále **Generální ředitelství pro hospodářskou soutěž, spotřebu a potlačování podvodů**,¹⁶¹ které vychází ze Spotřebitelského zákoníku¹⁶² a dohlíží nad všemi fázemi výroby potravin včetně označování a přídatných látek. Do roku 1920, kdy bylo zřízeno Ministerstvo zdravotnictví, spadala oblast výživy pouze pod Ministerstvo zemědělství. Další institucí je **Generální ředitelství pro zdraví**,¹⁶³ které mimo jiné kontroluje kvalitu pitné vody.

¹⁵⁶ Zejména k Dohodě o sanitárních a fyto-sanitárních opatřeních.

¹⁵⁷ *Agence nationale de sécurité sanitaire de l'alimentation, de l'environnement et du travail* (ANSES).

¹⁵⁸ *Le dispositif français de sécurité alimentaire* [cit. 2013-10-4], dostupné z WWW: <http://www.vie-publique.fr/politiques-publiques/securite-alimentaire/dispositif-francais/>.

¹⁵⁹ *La Direction générale de l'alimentation* (DGAL).

¹⁶⁰ *Le Code rural et de la pêche maritime*.

¹⁶¹ *La Direction générale de la concurrence, de la consommation et de la répression des fraudes* (DGCCRF).

¹⁶² *Le Code de la consommation*.

¹⁶³ *La Direction générale de la santé* (DGS).

Nejvýznamnější instituci tedy představuje **Generální ředitelství pro výživu (DGAL)**, které je součástí Ministerstva zemědělství a disponuje kompetencemi především v oblasti hygieny potravin, zdraví zvířat a rostlin a dohledu nad bezpečností potravin. Dělí se na **oblastní veterinární ředitelství**,¹⁶⁴ která dohlížejí nad produkty živočišného původu a **oblastní ředitelství pro zemědělství a lesnictví** vykonávající dohled nad rostlinnými produkty.¹⁶⁵ Generální ředitelství pro výživu tvoří politiku ochrany rostlin (zahrnující například regulaci škodlivých organismů rostlin, monitorování experimentování a šíření geneticky modifikovaných organismů, povolování přípravků na ochranu rostlin, hnojiv, dezinfekčních přípravků atd.), připravuje předpisy o zdraví zvířat, vykonává epidemiologický dozor a stanovuje strategii boje proti nemocem dobytka. Vyvíjí a implementuje předpisy veterinární medicíny¹⁶⁶ a v neposlední řadě dohlíží nad dodržováním hygienických předpisů ve všech fázích výroby potravin. **Generální ředitelství pro hospodářskou soutěž, spotřebu a potlačování podvodů (DGCCRF)** je podřízené Ministerstvu průmyslu, obchodu a financí. Jeho průřezovým úkolem je ochrana spotřebitele, pokud jde o kvalitu a bezpečnost spotřebního zboží. Dohlíží tedy nad složením potravin, jejich označováním i nad marketingovými praktikami souvisejícími s jejich prodejem.¹⁶⁷ Při vážném nebezpečí, může zakázat uvádění některých výrobků na trh nebo může nařídit společně s úpravou podmínek jejich výroby.¹⁶⁸ **Generální ředitelství pro zdraví (DGS)** je podřízeno Ministerstvu zdravotnictví. Vykonává zdravotní dohled nad potravinami shromažďováním údajů o zdravotním stavu, spoluprací s nemocničními specialisty, toxikologickými středisky a Národním institutem zdraví.¹⁶⁹ Toto sledování mu umožňuje detekovat výskyt patologií týkajících se potravin jako je například listerióza nebo salmonelóza a ve většině případů tyto potraviny včas zajistit. Jeho stěžejní oblastí je kontrola pitné vody a dohled nad zdravotními tvrzeními uvedenými na potravinách.¹⁷⁰ **Národní agentura pro**

¹⁶⁴ *Directions départementales des services vétérinaires* (DDSV). V České republice by po novele zákona o potravinách měl být tento dozor zajišťován SVS.

¹⁶⁵ V České republice by po novele zákona o potravinách měl být dozor nad rostlinnými produkty zajišťován SZPI.

¹⁶⁶ Povolení k uvedení na trh veterinárních léčiv vydává Národní agenturou pro veterinární léčivé přípravky- *l'Agence nationale du médicament vétérinaire* (ANMV).

¹⁶⁷ V České republice má obdobnou působnost Česká obchodní inspekce.

¹⁶⁸ Viz <http://www.economie.gouv.fr/dgccrf>.

¹⁶⁹ *l'Institut national de veille sanitaire* (INVS), více na <http://www.invs.sante.fr/ice>.

¹⁷⁰ Viz <http://www.sante.gouv.fr/>.

bezpečnost potravin, životní prostředí a práci (ANSES), zřízená v roce 1998,¹⁷¹ zaujímá jedinečné postavení ve zdravotním dohledu nad potravinami. Hodnotí zdravotní a nutriční rizika potravin a krmiv ve Francii. Tato agentura je pod společným dohledem Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva zemědělství a Ministerstva spotřeby. Agentura radí, dává doporučení, provádí výzkum, poskytuje odborné znalosti v oblasti vědecké a technické podpory, vede informační kampaně a školení. V souladu s principem odděleného posouzení rizik (viz výše) provádí kontrolu a podává varování, aniž by kontrolované subjekty přímo řídila, s výjimkou oblasti kontroly veterinárních léčiv a to z toho důvodu, že Národní agentura pro veterinární léčivé přípravky je ANSES přímo podřízena.¹⁷²

8.3 Prameny potravinového práva na národní úrovni

Ve Francii, na rozdíl od České republiky, není úprava potravinového práva vyčleněna do zvláštního zákona týkajícího se výhradně potravin, ale je obsažena v několika právních předpisech. Nejvýznamnějším z těchto předpisů je bezesporu **Zemědělský zákoník**¹⁷³ (*Code rural et de la pêche maritime*) upravující výrobu a kontrolu potravin. Označování potravin, zdravotní tvrzení nebo úpravu přídatných látek oproti tomu nalezneme ve **Spotřebitelském zákoníku**¹⁷⁴ (*Code de la consommation*). Jedná se o zákoníky kodifikující více oblastí, kde potravinové právo tvoří pouze jednu z jejich částí. Tyto dva zákoníky obsahují stěžejní úpravu potravinového práva, nicméně je třeba zohlednit i další předpisy jako například **Zákon o modernizaci zemědělství a rybolovu**¹⁷⁵ (*Loi de modernisation de l'agriculture et de la pêche*), který má zvyšovat konkurenceschopnost francouzského zemědělství v rámci EU, **Zákon o zdraví lidu**¹⁷⁶ (*Code de la santé publique*), z kterého vychází níže zmíněný program boje proti obezitě nebo **Zákon o životním**

¹⁷¹ Dříve *L'Agence française de sécurité sanitaire des aliments* (AFSSA).

¹⁷² Viz <http://www.anses.fr/fr>.

¹⁷³ Aktuální znění předpisu dostupné z WWW:

<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071367>.

¹⁷⁴ Aktuální znění předpisu dostupné z WWW:

<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006069565>.

¹⁷⁵ Zákon č. 2010-874, ze dne 27. 7. 2010. Aktuální znění předpisu dostupné z WWW:

<http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000022521587>.

¹⁷⁶ Aktuální znění předpisu dostupné z WWW:

<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006072665>.

prostředí¹⁷⁷ (*Code de l'environnement*), upravující geneticky modifikované organismy. Lze shrnout, že Francie při tvorbě kodifikací logicky upřednostnila ucelenou úpravu obecnějšího zemědělského a spotřebitelského práva před vyčleněním samostatného zákoníku potravinového práva, jehož úprava by byla užší a relativně speciální.

8.4 „Limonádová daň“

Francouzi byli vždy považováni za „štíhlý“ národ, ale jak se ukazuje, dnes již tomu tak není. I francouzská vláda byla nucena zahájit kampaň proti obezitě, špatným stravovacím návykům a nezdravému životnímu stylu, ve které vybízí ke zvýšení fyzické aktivity a větší konzumaci ovoce a zeleniny. V této souvislosti byl vypracován tzv. „Plán Obezita“¹⁷⁸ stanovující cíle a postupy v této problematice. Oproti převážné většině ostatních Evropských států se však Francie rozhodla zajít dál a pokusit se o regulaci spotřeby některých druhů potravin tím, že na tyto potraviny zavede vyšší daňovou sazbu. Původně uvažovala o zavedení tzv. „tlusté daně“ u všech potravin, které jsou velmi tučné, sladké nebo velmi slané. Prozatím však byla od dne 1. 1. 2012 zavedena tzv. „limonádová daň“ vztahující se nejen na slazené sycené nápoje, ale i nápoje obsahující umělá sladidla.¹⁷⁹ Navíc obaly limonád i jakékoliv reklamy na ně musí obsahovat povinně zdravotní sdělení¹⁸⁰ například „*pro vaše zdraví jezte alespoň pět porcí ovoce a zeleniny denně*“¹⁸¹ a ve školních zařízeních byly zakázány automaty na prodej těchto sycených nápojů. Pro zajímavost dodávám, že ve Francii byl dokonce zcela zakázán prodej nápoje „Red Bull“,¹⁸² který francouzská vláda považuje nejen za nezdravý, ale jeho konzumaci dokonce za zdraví nebezpečnou. Je však nutné dodat, že boj proti obezitě ve Francii není jediným

¹⁷⁷ Aktuální znění předpisu dostupné z WWW:

<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006074220>.

¹⁷⁸ *Plan Obesite*, [4-10-2013], dostupný z WWW:

http://www.sante.gouv.fr/IMG/pdf/Plan_Obesite_2010_2013.pdf.

¹⁷⁹ Článek 27, zákona č. 2011-1977 ze dne 28. 12. 2011, o financích pro rok 2012 (*LOI n° 2011-1977 du 28 décembre 2011 de finances pour 2012*) a podmínky aplikace této daně viz oběžník vlády, [cit. 2013-10-4], dostupný z WWW: http://circulaire.legifrance.gouv.fr/pdf/2012/01/cir_34494.pdf.

¹⁸⁰ Článek 2133-1, Spotřebitelského zákoníku (*Code de la consommation*).

¹⁸¹ Článek 1, Vyhlášky ze dne 27. 2. 2007 (*Arrêté du 27 février 2007 fixant les conditions relatives aux informations à caractère sanitaire devant accompagner les messages publicitaires ou promotionnels en faveur de certains aliments et boissons*).

¹⁸² Informační centrum Ministerstva zemědělství [online]. 2013. [2013-5-15], Článek Francie zakázala prodej nápoje Red Bull, dostupné z WWW: <http://www.bezpecnostpotravin.cz/francie-zakazala-prodej-napoje-red-bull.aspx>.

důvodem zavedení této daně. Daň je totiž součástí vládního úsporného programu, jehož cílem je snížit vysoký státní dluh.

Francie není jediným evropským státem, který zavádí takovéto daně. Průkopníkem bylo Rumunsko, které v roce 2010 zavedlo tzv. „hamburgrovou daň“ vztahující převážně na produkty rychlého občerstvení.¹⁸³ Obdobná daň byla zavedena v roce 2011 v Maďarsku a například vyšší zdanění sycených a slazených nápojů nalezneme i v Dánsku. Kromě Evropských zemí jsou zaváděny i ve Spojených státech amerických.¹⁸⁴ Lékařské organizace doporučují, aby se EU na zavádění těchto daní zaměřila.¹⁸⁵ Podle odborných studií tyto nástroje fiskální politiky nevyřeší daný problém samy o sobě, nicméně dobře cílené zdanění některých potravin může přinést nevelké přesto ale užitečné změny ve spotřebě těchto potravin.¹⁸⁶ Dle mého názoru tyto daně byly vhodným nástrojem regulace spotřeby určitých potravin i v České republice. Problémem zůstává to, že zde není politická vůle tyto specifické fiskální nástroje zavádět.¹⁸⁷

8.5 Gastronomické právo

Přestože by se mohlo zdát, že právo a gastronomie spolu nemají prakticky žádnou souvislost, můžeme zaznamenat tendence některých francouzských právníků definovat tzv. „**gastronomické právo**“. V ostatním zemích zatím tyto snahy nespatřujeme, ale u Francie jako kolébky a stále ještě velmoci gastronomie to není nic překvapivého. Francouzi považují gastronomii za vědu či druh umění a rádi by jí proto vyčlenili vlastní právní obor.

¹⁸³ Dále se týká sladkostí, zákusků, bramborových lupínků a limonád (ne však ovocných džusů). Celkově se tedy dotýká všech právnických osob, které produkují, dovážejí nebo zpracovávají potraviny s vysokým obsahem soli, tuku, cukru a přídatných látek.

¹⁸⁴ Srov. Článek Small Taxes on Soft Drinks and Snack Foods to Promote Health, dostupný z WWW: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1446261/pdf/10846500.pdf>.

¹⁸⁵ EurActive [online]. 2013. [cit. 2013-5-10], Článek EU by měla proti dětské obezitě bojovat zdaněním, dostupné z WWW: <http://www.euractiv.cz/zemedelstvi0/clanek/eu-by-pry-mela-proti-detske-obezite-bojovat-zdanenim-009400>.

¹⁸⁶ Viz studie: *Could targeted food taxes improve health?*, *Journal of Epidemiology and Community Health*, 2007 August, 61(8): 689-694, dostupné z WWW: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2652984/#!po=8.33333>.

¹⁸⁷ Srov. EurActive [online]. 2013. [cit. 2013-5-10], Článek EU by měla proti dětské obezitě bojovat zdaněním, dostupné z WWW: <http://www.euractiv.cz/zemedelstvi0/clanek/eu-by-pry-mela-proti-detske-obezite-bojovat-zdanenim-009400>.

Významný právník a pedagog Pařížské Univerzity Paris-Sud Jean-Paul Branlard¹⁸⁸ pořádá na toto téma kurzy a přednášky na právnických fakultách.¹⁸⁹ Tvrdí, že přestože ve Francii nebyl ještě vydán zákoník gastronomického práva, tak není sporu, že toto právo existuje. Tento nově vznikající fenomén má kořeny téměř ve všech právních odvětvích. Například francouzský občanský zákoník upravuje prodej s ochutnávkou a právo obchodní zvyklosti v oblasti kuchařských receptů. Významnou roli však má i právo správní, spotřebitelské, finanční a zemědělské. Bylo by však třeba tato pravidla, roztroušená nejen mezi právními obory, ale i mezi úrovněmi- světovou, unijní a národní ucelit do jedné materie, tak, aby je bylo možné aplikovat na různé produkty. Situaci neusnadňuje ani skutečnost, že gastronomické právo je nejen psané, ale z velké části i zvykové a vycházející se soudní praxe.¹⁹⁰ Tendence vzniku nových specifických právních odvětví stále sílí. Argument proti vzniku gastronomického práva by tedy mohl mimo jiné být ten, že následně by se zvláštního právního odvětví mohli dožadovat jakékoliv početnější zájmové či profesní skupiny. Například chovatelé a majitelé psů by vyžadovali vznik psího práva nebo vlastníci zahrádkářských kolonií práva zahrádkářského.

Branlard svoji pozornost často zaměřuje na **kuchařské recepty**. Soudy je zmiňují jako spojení názvu, určitých ingrediencí a kuchařských postupů¹⁹¹, avšak legální definice receptu ani jeho specifická ochrana zatím neexistují. V České republice byly do roku 1989 závazné receptury s přesnými názvy a každé stravovací zařízení se jich muselo striktně držet. Ochrana kuchařských receptů se stávala bezpředmětná, protože byly (respektive musely být) každému dostupné. Výhoda spočívala v tom, že „rajská omáčka“ chutnala ve všech zařízeních stejně, nevýhodou však, že kreativita kuchařů byla omezena na minimum. V devadesátých letech se systém kuchařských receptur uvolnil a z toho důvodu vznikla potřeba nové recepty chránit. Zatím však recepty nepožívají žádné specifické ochrany, ale za určitých okolností by je bylo možné chránit buď jako součást obchodního tajemství (měly-li by souvislost s podnikáním daného subjektu) anebo autorským zákonem jako dílo literární. Zde by však bylo

¹⁸⁸ Je zakládajícím předsedou Mezinárodní gastronomické akademie (*L'Académie Internationale de la Gastronomie*), viz <http://www.intergastronom.net/>.

¹⁸⁹ Více na <http://droit.et.gastronomie.free.fr/>.

¹⁹⁰ Branlard J-P.: *Droit et gastronomie, Aspect juridique de l'alimentation et des produits gourmands*, Paris: Guliano éditeur, 1999, str. 10.

¹⁹¹ Branlard, J-P.: *Droit et gastronomie, Aspect juridique de l'alimentation et des produits gourmands*, Paris: Guliano éditeur, 1999, str. 11.

třeba splnit dvě zásadní podmínky: recept by musel být jedinečným výsledkem autorovy činnosti (musel splňovat dostatečnou míru originality a nevšednosti) a tato činnost autora musí být tvůrčí (musí být patrná dostatečná míra autorovy kreativity),¹⁹² což v dnešním nepřeborném množství receptů není příliš jednoduché prokázat.

¹⁹² Znění §2 odst. 1, zákon č.121/2000 Sb., zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).

9 Závěr

Cílem této práce bylo přispět k poznání právní úpravy potravinového práva. Toto téma je velice široké a jeho komplexní zpracování není v silách jednoho člověka a už vůbec nelze obsáhnout v rozsahu jedné diplomové práce. Proto jsem se věnovala především třem stěžejním oblastem, kterými byly označování potravin, právní aspekty výživy a zásadní změny právních předpisů potravinového práva.

K pochopení celkové problematiky bylo třeba nejprve uvést a systematizovat prameny obsahující právní úpravu. Z jejich analýzy vyplývá, že výchozím právním pramenem potravinového práva je bezesporu Codex Alimentarius, který představuje harmonizaci potravinové regulace na mezinárodní úrovni. Působí vahou své odbornosti a komplexnosti a jeho normy, přestože nejsou právně závazné, jsou všeobecně uznávané, používané a je na ně odkazováno nejen v mezinárodních dohodách, ale i v zákonech a judikatuře. Codex Alimentarius zasahuje svým vlivem na všechny kontinenty a jeho příspěvek při ochraně zdraví a zajišťování správných postupů v obchodu s potravinami je nesrovnatelný s kterýmkoliv jiným právním pramenem v oblasti potravinového práva. Pro Českou republiku jakožto členský stát EU je dále určující unijní úprava. Jejím cílem je nezbytné sblížení rozdílných pojetí, zásad a postupů jednotlivých členských států EU tak, aby byla vytvořena společná základna pro opatření regulující potraviny. Navazuje na mezinárodní standardy (především výše zmíněný kodex) a určuje členským státům rámec, v kterém se může pohybovat jejich legislativa. Unijní právo navíc požívá práva přednosti aplikace před právem vnitrostátním. Na úrovni národní je právní rámec představován zákonem o potravinách. Přestože byl návrh zákona vytvářen více než deset let před samotným vstupem České republiky do EU, sledoval stejné cíle jako tehdejší právní předpisy EU a byl proto velmi moderním dílem. Sám o sobě je tento zákon relativně stručný, ale je bohatě proveden podzákonnými právními předpisy. V souvislosti s rozšiřující se úpravou na unijní úrovni je však mnoho těchto prováděcích vyhlášek rušeno, aby nevznikala duplicitní anebo rozporná úprava téže oblasti. Do konce letošního roku by také mělo dojít k velké novele zákona o potravinách, reagující právě na změnu unijních předpisů.

V této práci jsem se v několika částech zaměřila na označování potravin, které považuji za velmi významné téma. Potravinové právo neslouží pouze k regulaci

povinností provozovatelů potravinářských podniků, ale také k ochraně spotřebitelů. Je nepochybné, že právní předpisy upravující potravinové právo by měly být přehledné a srozumitelné i pro běžné spotřebitele, ale v praxi je častější, že spotřebitel čte etikety potravin, než že by listoval právními předpisy. Z toho důvodu je pro účely ochrany spotřebitele stěžejní úprava informací, které se nachází přímo na potravině. Je však třeba nalézt únosnou hranici mezi množstvím údajů a jejich provedením na výrobku, které je nezbytné a žádoucí pro rozhodování spotřebitele a ochranu jeho zdraví a množstvím, které je již kontraproduktivní a běžný spotřebitel se tak v přebytku těchto informací ztrácí. Označování potravin by nemělo být pro spotřebitele zátěží, ale naopak pomůckou, aby si vybral potravinu v jím požadované kvalitě, velikosti balení nebo aby věděl, jak má danou potravinu skladovat. Uvádění údajů na potravinách by mělo být spotřebiteli vždy ku prospěchu a v tomto smyslu je třeba vykládat i všechna ustanovení týkající se označování potravin.

S tématem označování potravin souvisejí dvě významné změny právních předpisů, tedy přijetí Nařízení č.1169/2011 a plánovaná novela zákona o potravinách. Nařízení č. 1169/2011 je vyústěním snahy o sloučení četných horizontálních právních předpisů v oblasti poskytování informací o potravinách spotřebitelům v jedno přímo aplikovatelné nařízení. Nakolik je tato úprava komplexní, jasná a zdařilá bude však možné posoudit až s odstupem času od účinnosti tohoto nařízení. Nařízení č.1169/2011 považuji za velmi významný krok, který se podařil i přes výraznou lobby potravinářských podniků. Z mého pohledu by bylo do budoucna ideální přijmout unijní potravinový kodex, který by slučoval všechny právní předpisy související s potravinovým právem nebo alespoň vytvořit soubor, který by tyto normy vyčleňoval, poskytoval souborný název a objasňoval systematiku a souvztažnost unijních pramenů. Zajistil by tak členským státům i samotným spotřebitelům přehled o normách regulujících potraviny, které jsou nyní roztrženy v nepřehledném množství nařízení a směrnic.

Chystaná novela zákona o potravinách uvádí do souladu vnitrostátní předpisy s předpisy unijními, ale zároveň se snaží řešit v posledních letech velmi diskutované téma „šizení“ potravin ze strany výrobců. Spotřebitelé i odborníci se shodují, že potraviny prodávané v Česku jsou drahé a nekvalitní. Není výjimečné, že stejná potravina stejné značky je v zahraničí mnohem kvalitnější a někdy i levnější než v České republice. Významnou roli zde však má odpovědnost a zájem samotných

spotřebitelů. Výrobci totiž využívají toho, že většina českých spotřebitelů se nezajímá o to, co jí a že hlavním faktorem jejich rozhodování je cena a kvantita potravin namísto kvality. Pokud by spotřebitelé nekvalitní výrobky nekupovali, tak by byli výrobci nuceni jejich kvalitu zvýšit. Jak však vyplývá ze současné situace, poptávka po těchto potravinách je v České republice stále bohužel vysoká. Změny v označování potravin zavedené Nařízením č. 1169/2011 a tato novela zákona o potravinách mají za cíl usnadnit spotřebiteli přístup k informacím o výrobku a tím ho motivovat, aby se o kvalitu, původ a složení výrobku více zajímal. Pokud bude návrh novely zákona o potravinách schválen, bude představovat jednu z největších změn v potravinovém právu České republiky za posledních patnáct let, tedy od přijetí zákona o potravinách. Bude zahrnovat nejen změny v povinnostech provozovatelů potravinářských podniků, ale bude mít vliv na celý potravinářský průmysl. Působnost zákona o potravinách pak bude dopadat na všechny fáze výroby, zpracování a distribuce potravin, jak určuje princip unijního práva v oblasti bezpečnosti potravin tzv. „z farmy na vidličku“. Toto vše je logickým důsledkem provázanosti české úpravy s potravinovým právem EU, tedy že významná změna v rovině unijní, která je reprezentována Nařízením č. 1169/2011 musí mít zásadní odraz i na úrovni národní.

V poslední době jsou zvyšovány požadavky na označování potravin především z důvodu ochrany zdraví spotřebitele, která v sobě zahrnuje nejen ochranu před zdravotní závadností potravin, ale také prevenci obezity a chorob způsobených potravinami. Správná výživa a boj proti obezitě jsou součástí politik veřejného zdraví všech evropských států. Není možné spotřebiteli diktovat, které potraviny by měl konzumovat, ale pokud se sám rozhodne stravovat se dle zásad zdravé výživy, regulace označování potravin (zejména nutričních údajů a údajů o složení) mu zajišťuje dostatečnou informovanost o potravinách při sestavování jeho vyvážené stravy. Ze závěrů projektu FLABEL však vyplývá, že bariérou při výběru potravin často není nedostatek informací na obalech potravin nebo neschopnost spotřebitele tyto údaje vyhodnotit, ale právě nedostatečný zájem samotných konzumentů o jejich vlastní zdraví. Vůli spotřebitele tedy nemůže nahradit ani sebedokonalejší úprava označování potravin a narůstající obezitu obyvatel nevyřeší ani nejpřehlednější uvádění nutričních údajů, chybí-li jejich zájem vyváženě se stravovat. Označování potravin tedy poskytuje možnost, ale konečné rozhodnutí a zůstává stále v rukou spotřebitelů a je na nich, aby přijali svůj díl odpovědnosti za vlastní zdraví.

Francie je jedním z nejdůležitějších členů EU ať už jde o její zastoupení v orgánech EU, rozlohu země nebo počet obyvatel. Pro potravinové právo je významná síla jejího zemědělství a na to navazující potravinářské výroby, velmi vysoká kvalita potravin a zájem francouzských spotřebitelů o původ a složení potravin, které konzumují. Považuji za velmi žádoucí, že díky síle potravinářského průmyslu a významnému zastoupení v EU určuje Francie trendy nejen v potravinovém právu (na národní i unijní úrovni), výrobě potravin, ale i v samotné gastronomii. Česká republika pomalu zvyšuje úroveň české gastronomie, která byla za sovětské okupace téměř zdevastována. Její vývoj však ještě není v takové fázi, abychom uvažovali o případném vzniku oboru gastronomického práva. Nemůžeme stále ještě české spotřebitele označovat za národ gurmánů, kterým Francouzi bezpochyby jsou, ale zvyšující se zájem Čechů o tento obor můžeme zaznamenat především v tom, že navštěvují kvalitní restaurace, nakupují na farmářských trzích a v neposlední řadě také v tom, že projevují velkým zájmem o nový studijní obor „aristologie“, tedy vědu o umění vařit a stolovat. Věřím, tento trend stravování a nákupu kvalitních potravin bude mít nadále stoupající tendenci a Česká republika se v budoucnu dostane mezi přední gastronomické velmoci, jak tomu bylo za první republiky.

Potravinové právo jako celek lze v současné době hodnotit jako komplexní, funkční, moderní a velmi dynamicky se vyvíjející obor, jehož význam bude i nadále sílit nejen díky jeho provázanosti s ochranou spotřebitele, ale i z důvodu zvyšujících se nároků na stravování obyvatelstva.

Seznam použité literatury

Tištěné monografie:

- Lásztity, R.: History of the Food Quality Standarts, Food Quality and Standards, vol. 1, EOLSS,
ISBN 978-1-905839-41-4,
- Meulen, B. – Velde, M.: European Food Law Handbook. first edition,
Wageningen: Wageningen, Academic Publishers, 2008,
ISBN 978-90-8686-082-1,
- Meulen, B. – Velde, M.: Food Safety Law in the European
Union, Wageningen: Wageningen Academic Publishers, 2008,
ISBN 978-90-76998-51-0,
- The Codex Alimentarius standards and guidelines on food labelling, Rome,
2007,
ISBN 978-92-5-105840-4,
- Branlard, J-P.: Droit et gastronomie, Aspect juridique de l'alimentation et des
produits gourmands, Paris: Guliano éditeur, 1999,
ISBN 2-84200-130-3,
- Helešic, F.: Základy potravinového práva České republiky, 1. vydání, Praha:
Michálek, 1998,
ISBN 80-902573-0-5,
- Suková, I.: Trendy v potravinové legislativě, Praha: ÚZPI, 2006,
ISBN 3-452-21630-6,
- Suková, I.: Průvodce označováním potravin, Praha: ÚZEI, 2008,
ISBN 978-80-7434-086-4.

- World Health Organisation, Food and Agriculture Organization of the United Nations: Food Labelling (Codex Alimentarius), fifth edition, Rome: WHO, FAO, 2007,
ISBN 978-92-5-105840-4.

Internetové zdroje:

- <ftp://ftp.fao.org/>
- <http://czvp.szu.cz/>
- <http://droit.et.gastronomie.free.fr/>
- <http://eagri.cz/>
- <http://flabel.org/>
- <http://potravinynaprawyri.cz/>
- <http://www.agronavigator.cz/>
- <http://www.anses.fr/>
- <http://www.bezpecnostpotravin.cz/>
- <http://www.clymbol.eu/>
- <http://www.economie.gouv.fr/>
- <http://www.efsa.europa.eu/>
- <http://www.eolss.net/>
- <http://www.euractiv.cz/>
- <http://www.gda.cz/>
- <http://www.intergastronom.net/>
- <http://www.invs.sante.fr/>

- <http://www.ladegustation.cz/>
- <http://www.legifrance.gouv.fr/>
- <http://www.mzcr.cz/>
- <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/>
- <http://www.potravinovabanka.cz/>
- <http://www.sansho.cz/>
- <http://www.sante.gouv.fr/>
- <http://www.sante.gouv.fr/>
- <http://www.szu.cz/>
- <http://www.unhchr.ch/>
- <http://www.uzei.cz/>
- <http://www.vie-publique.fr/>
- <http://www.vlada.cz/>
- <http://www.wto.org/>
- <http://www.zachranjidlo.cz/>

Přílohy

Příloha č. 1:

Přehled nařízení a směrnic EU souvisejících s horizontální úpravou potravinového práva

Hygiena a bezpečnost v potravinovém řetězci

- Nařízení 178/2002/ES stanovující obecné principy a požadavky na potravinové právo, zřizující Evropský úřad pro bezpečnost potravin (EFSA) a stanovující postupy v záležitostech závadnosti potravin.
- Nařízení 852/2004/ES o hygieně potravin.
- Nařízení 2073/2005/ES o mikrobiologických kritériích pro potraviny.

Dozor nad potravinami

- Nařízení 854/2004/ES, kterým se stanovují specifická pravidla pro organizaci úředního dozoru nad produkty živočišného původu určenými pro lidskou spotřebu.

Opatření u potravin rostlinného původu

- Nařízení 1185/2009/ES o statistice pesticidů.
- Nařízení 396/2005/ES o maximálních limitech reziduí pesticidů v potravinách a krmivech rostlinného a živočišného původu a na jejich.

Přídavné a pomocné látky a arómata

- Nařízení 1332/2008/ES o potravinářských enzymech.
- Nařízení 1333/2008/ES o potravinářských přídavných látkách.

- Směrnice 2002/46/ES o sblížení právních předpisů členských států týkajících se potravinových doplňků.
- Nařízení 2232/96/ES stanovující postup pro vonné a chuťové látky určené pro použití do potravin.
- Nařízení 2065/2003/ES o kouřových arómatech používaných nebo vhodných k použití v potravinách.
- Nařízení 1334/2008/ES o potravinářských přídatných látkách určených k aromatizaci.

Ozařování potravin

- Směrnice č. 1999/2/ES o harmonizaci práva členských států týkajícího se potravin a složek potravin ošetřených ionizujícím zářením.
- Směrnice 1999/3/ES se seznamem potravin a složek potravin ošetřených ionizujícím zářením.

Označování potravin

- Nařízení 1169/2011/EU o poskytování informací o potravinách spotřebitelům,
- Směrnice 2011/83/EU o právech spotřebitelů.
- Směrnice 98/6/ES o ochraně spotřebitelů uváděním cen u potravin nabízených spotřebiteli.
- Směrnice 90/496/EHS o nutričním označování potravin. Bude zrušeno 13/12/2014 nařízením 1169/2011/EU.
- Směrnice 2000/13/ES o harmonizaci předpisů členských států týkajících se označování, prezentace a reklamy u potravin. Bude zrušeno 13/12/2014 nařízením 1169/2011/EU.
- Směrnice 2002/67/ES o označování potravin obsahujících chinin a potravin obsahujících kofein. Bude zrušeno 13/12/2014 nařízením 1169/2011/EU.
- Nařízení 608/2004/ES o označování potravin a potravinových přísad s přídavkem fytosterolů, esterů fytosterolu, fytostanolů a/nebo esterů phytostanolu. Bude zrušeno 13/12/2014 nařízením 1169/2011/EU.
- Nařízení 1924/2006/ES o výživových a zdravotních tvrzeních při označování potravin

- Nařízení 353/2008/ES, kterým se stanoví prováděcí pravidla pro žádosti o schválení zdravotních tvrzení podle článku 15 nařízení 1924/2006/ES.
- Nařízení 41/2009/ES o složení a označování potravin vhodných pro osoby s nesnášenlivostí lepku.

Tradiční speciality

- Nařízení 509/2006/ES o zemědělských produktech a potravinách, jež představují zaručené tradiční speciality (Rejstřík „zaručených tradičních specialit“).

Hmotnosti a objemy

- Směrnice 76/211/EHS o balení určitých balených výrobků podle hmotnosti nebo objemu.
- Směrnice 80/181/EHS o sbližování právních předpisů členských států týkajících se jednotek měření.

Zvláštní výživa a doplňky stravy

- Směrnice 96/8/ES o potravinách pro nízkoenergetickou výživu při snižování hmotnosti.
- Směrnice ES č. 1999/21/ES o dietních potravinách pro speciální léčebné účely.
- Směrnice 2002/46/ES o sbližování právních předpisů členských států týkajících se potravinových doplňků.
- Směrnice 2006/141/ES o počáteční a pokračovací kojenecké.
- Nařízení 1925/2006/ES o přidávání vitaminů a minerálních látek a některých dalších látek do potravin („nařízení o fortifikaci“).
- Směrnice 2009/39/ES o potravinách určených pro zvláštní výživu (rámcová směrnice o dietetických potravinách).

Zmrazené potraviny

- Směrnice 89/108/EHS o zmrazených potravinách pro lidskou spotřebu.

- Nařízení 37/2005/ES o sledování teplot v přepravních prostředcích, úložných a skladovacích prostorech pro hluboce zmrazené potraviny určené k lidské spotřebě.

Produkty ekologického zemědělství

- Nařízení 834/2007/ES o ekologické produkci a označování ekologických produktů a o zrušení nařízení.
- Nařízení 889/2008/ES, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení 834/2007/ES o ekologické produkci a označování ekologických produktů, pokud jde o ekologickou produkci, označování a kontrolu.
- Nařízení 66/2010/ES, o ekoznačce EU.

Abstrakt

Diplomová práce: Potravinové právo v České republice a v zahraničí

Tato diplomová práce pojednává o potravinovém právu v České republice a zahraničí se zaměřením na úpravu v rámci Evropské unie. Jejím cílem je nejen uvedení do celkové problematiky potravinového práva představením základních právních pramenů a jejich nedávných významných změn, ale především se zaměřuje na označování potravin, právní aspekty výživy a úpravu potravinového práva ve Francii.

Klíčová slova: potravinové právo, označování potravin, právní aspekty výživy

Abstract

Thesis: The food law in the Czech Republic and in foreign countries

This thesis deals with the legal regulation of the food law in the Czech Republic and abroad, focusing on EU food law. Its aim is not only to provide an introduction to overall issue of food law by introducing the legal sources and their recent important amendments but also to focus on food labelling, legal aspects of nutrition and the food law in France.

Key words: food law, food labelling, legal aspects of nutrition.

Resumé

Výroba potravin je nosným odvětvím výroby většiny evropských států. Její význam spočívá především v zabezpečování výživy obyvatelstva. Právo na výživu je obsaženo v čl. 11 Mezinárodního paktu o sociálních, kulturních a politických právech a představuje jedno ze základních lidských práv. Zahrnuje v sobě právo na přístup k potravě v nezbytném množství a kvalitě. Právě zajišťování této kvality (výživově hodnotných, bezpečných a společensky přijatelných potravin) je úkolem potravinového práva.

Problematika potravinového práva je velice široká a v rozsahu diplomové práce nelze obsáhnout všechny její aspekty. Proto se v této diplomové práci věnuji především třem stěžejním oblastem, kterými jsou označování potravin, právní aspekty výživy a zásadní změny právních předpisů potravinového práva.

První část uvozuje celkovou problematiku a pojednává o účelu a systematicce celé práce. Účelem druhé části je poskytnout stručný přehled právních pramenů obsahujících úpravu potravinového práva, který je nezbytným podkladem pro další části této diplomové práce. Obsahuje tři kapitoly, které odpovídají členění právních pramenů dle úrovně mezinárodní, unijní a národní. Ve třetí části představuji základní pojmy definované zákonem o potravinách a tabákových výrobcích spolu s některými zajímavými aspekty těchto pojmů a připojuji poznámky z mé praxe v gastronomii. Čtvrtá část je zaměřena na srovnávání požadavků na označování potravin uvedených ve standardech Codex Alimentarius a Nařízení č. 1169/2011, které je stěžejní pro Českou republiku jakožto členský stát EU. Pátá část se zaměřuje na unijní rovinu označování potravin. Jejím cílem je představit důvody vzniku Nařízení č. 1169/2011 a zásadní změny, které přináší. Šestá část se zabývá některými právními aspekty výživy a ve své poslední části představuje dva významné projekty EU týkající se nutričního označování s názvem FLABEL a CLYMBOL. Sedmá část je věnována aktuálnímu tématu, kterým je novela zákona o potravinách a tabákových výrobcích. Cílem této novely z dílny Ministerstva zemědělství je v poslední době velmi akcentovaná zvýšená ochrana spotřebitelů související s potravinami. Osmá část představuje drobný exkurz do francouzského potravinového práva a devátá část je věnována závěrečnému zhodnocení.

Summary

Food production is a key manufacturing sector in most of European countries. Its importance is due to delivering the population's diet. The right to food is contained in Article 11th of the International Covenant on Social, Cultural and Political Rights and it is one of the fundamental human rights. It involves the right of access to food in the necessary quantity and quality. The task of food law is providing this quality - nutritional, safe and socially acceptable food.

The issue of food law is very wide and it is impossible to encompass all of its aspects in the extent of this thesis. Therefore, I mainly focus on three key areas such as food labelling, legal aspects of nutrition and major changes in the legislation.

The whole thesis is divided into nine main parts, which are further divided into sections and subsections. The first part introduces the general issue and discusses the purpose and general scheme of the work. The purpose of the second part is to provide a brief overview of sources containing a regulation of food law, which is a prerequisite for the next part of this thesis. It contains three sections which correspond to the division of sources according to the international, EU and national level. The third part introduces fundamental notions defined by the Act on foodstuffs and tobacco products, along with some interesting aspects of these notions. And I add some notes from my experience in gastronomy. The fourth part is focused on a comparison of labelling requirements listed in the standards of Codex Alimentarius and EU Regulation No. 1169/2011, which is crucial for the Czech Republic as an EU Member State. The fifth part is focused only on the level of EU food labelling. The aim is to present the reasons of EU Regulation No. 1169/2011 and the related fundamental changes. The sixth part deals with some legal aspects of nutrition. The last section presents two major EU projects related to nutrition labelling called FLABEL and CLYMBOL. The seventh section is devoted to the current theme, which is an amendment to the Act on foodstuffs and tobacco products. The aim of this amendment, made by the Ministry of Agriculture, is to increase consumer protection related to food. The eighth part means an excursion into the French food law and ninth part is devoted to the final evaluation.